

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ฉบับสมบูรณ์
โครงการแนวทางปฏิบัติงานเพื่อปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้
สำหรับจังหวัดเชียงใหม่และใกล้เคียง

โดย นายปรีชา บัววิรัตน์เลิศ และคณะ

สิงหาคม 2548

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ฉบับสมบูรณ์

แนวทางปฏิบัติงานเพื่อปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้สำหรับจังหวัดเชียงใหม่และใกล้เคียง

โดย

นายปรีชา บัววิรัตน์เลิศ

นางเพ็ญพร บัววิรัตน์เลิศ

นายบุญศรี ดันอุด

นางลัดดา ไหวดี

นางทัศนีย์ พันธุ์กาหลง

นางนิตยา เนตรศักดิ์เกษม

นางเสาวณีย์ ไชยมงคล

นางพรรัตน์ วงศ์ปิ่น

นายนิคม ไชยวงศ์

ผู้สนับสนุนโครงการ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยภาคเหนือ

สิงหาคม 2548

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถามวางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป" กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ "คน" ในชุมชนเข้ามา ร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผนและค้นหาคำตอบอย่างเป็น ระบบเป็นรูปธรรมโดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง(Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเข้มแข็งในการแก้ปัญหาของตนเองและสามารถใช้กระบวนการนี้ในการ แก้ไขปัญหาอื่น ๆ ในท้องถิ่น โดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้น ของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงอยู่ที่ "กระบวนการ" มากกว่า "ผลลัพธ์" เพื่อให้ชาวบ้านได้ ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหของชาวบ้าน รวมทั้งเกิด การเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย "เวที" (การประชุม เสวนา พุดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิกอบต. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่นๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ "ปัญญา" ในกระบวนการวิจัย

"กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น" หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ "คำถาม" หรือ "ความสงสัย" บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น "คำถาม" ต้องคมชัด โดยมิ การแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา "ข้อมูล" ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่า เชื่อถือของข้อมูล มีการ "วางแผน" การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมี การ "บันทึก" มีการ "ทบทวน" ความก้าวหน้า "วิเคราะห์" ความสำเร็จและอุปสรรคอย่าง สม่าเสมอ เพื่อ "ถอด" กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ "สรุป บทเรียน" ตอบคำถามที่ตั้งไว้ แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียน สำหรับเรื่องอื่น ๆ หรือพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย "ผู้ที่เกี่ยวข้อง" ซึ่งเป็นคนใน ท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับ ระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวคนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ไขปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่าง เป็นระเบียบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับ ครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว. สำนักงานภาค ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าวมาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่า ชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอกเล่าได้เป็นอย่างดีในขณะเดียวกันก็พบว่าการเขียนรายงานเป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้แก่นักวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว.สำนักงานภาค จึงได้ปรับรูปแบบการเขียนรายงานวิจัย ให้มีความ ยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนองานออกมาในรูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้น การนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่า ผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่จะช่วยให้นักวิจัยให้มีความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ ซึ่งทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าว ได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัย ผู้การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตามรายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สกว.สำนักงานภาค

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาแนวทางปฏิบัติงานเพื่อปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้สำหรับจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดใกล้เคียงในครั้งนี้ เป็นการศึกษาโดยกระบวนการวิเคราะห์ประสบการณ์และแนวปฏิบัติงานจากกลุ่มครูเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานการบริหาร งานการสอน และงานนิเทศการศึกษา แล้วสรุปโดยกลุ่มเครือข่ายและสถาบันการศึกษา รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับการสนับสนุน

การศึกษานี้ได้รับความร่วมมือจากกลุ่มครูเครือข่ายทั้งจากครูต้นแบบ กลุ่มครูผู้เข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้รับการอำนวยความสะดวกอย่างดียิ่งจากมหาวิทยาลัยพายัพ โดยผู้บริหารและคณะเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะบุคลากรจากสถาบันวิจัยและพัฒนาจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สถาบันราชภัฏจังหวัดเชียงใหม่ สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยแม่โจ้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี ทั้งจากการสนับสนุนด้านอาคารสถานที่ในการจัดเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการ ส่งเสริมการวิเคราะห์แนวปฏิบัติโดยจัดส่งบุคลากรเข้าร่วมให้แนวคิดเพื่อการตรวจสอบแนวปฏิบัติงานตามแนวทางปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ ได้รับความเมตตาวิเคราะห์จากผู้บริหารระดับสูงของกระทรวงศึกษาธิการ อันได้แก่ คุณสุวัฒน์ เงินฉ่ำ อธิบดีกรมสามัญศึกษา ได้มาเป็นประธานในพิธีเปิดการอบรมพัฒนาโครงการ และให้แนวคิดด้านการปฏิรูปการศึกษาสู่แนวปฏิบัติ และ ดร.กษมา วรวรรณ ณ อยุธยา เลขาธิการคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สพช.) ได้มาเป็นประธานในการกำหนดภารกิจของกลุ่มครูเครือข่าย ในการปฏิบัติงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ และให้แนวคิดการปฏิรูปการศึกษาสู่แนวปฏิบัติ ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจาก คุณธวัชวงศ์ ณ เชียงใหม่ อธิบดีรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลังที่สนับสนุนและเข้าร่วมการจัดเวทีของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 การศึกษาในครั้งนี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยภาคเหนือ

ด้วยมีอุปสรรคด้านการสื่อสารระหว่างคณะทำงานผู้ศึกษากับกลุ่มผู้ดูแลโครงการที่โอนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยภาคเหนือเป็นเครือข่ายการวิจัยเชียงใหม่(Node เชียงใหม่) ทำให้ไม่สามารถใช้งบประมาณในการศึกษาต่อเนื่องตลอดโครงการได้ โดยเฉพาะขั้นตอนของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยนำผลที่ได้จากการปฏิบัติทั้งหมดมาวิเคราะห์วิจารณ์ อภิปราย เสนอแนะ ปรับปรุงแก้ไข และพัฒนางานรูปแบบการพัฒนาเพื่อใช้ในวงจรต่อไป อย่างไรก็ดี

คณะผู้ศึกษาได้อาศัยกลุ่มเครือข่ายที่เกิดจากการศึกษาในวงจรที่ 1 ในการติดตามผลและสรุปข้อมูลตามสภาพข้อมูลที่ได้รับประกอบกับได้มีการประสานงานกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยภาคเหนือภายหลังที่ได้มีการยกเลิกเครือข่ายการวิจัยเชียงใหม่ (Node เชียงใหม่) จึงทำให้สามารถสรุปงานโครงการศึกษาในครั้งนี้ได้ตามสภาพ

คณะผู้ศึกษาจึงขอกราบขอบพระคุณกลุ่มครูเครือข่าย ชมรม องค์กร หน่วยงาน สถาบันทางการศึกษา รวมถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องดังกล่าวทุกท่านที่ได้มีส่วนร่วมและสนับสนุนการศึกษาครั้งนี้ และขอแสดงความยินดีกับกลุ่มสมาชิกครูเครือข่ายที่ค้นพบแนวทางการปฏิบัติงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ตามบทบาทหน้าที่ของตนเองและนำไปสู่การพัฒนาหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ และต่อเนื่องจนประสบความสำเร็จในวิชาชีพครูของตนเอง และหวังไว้ว่าจะเป็นแนวทางหนึ่งในการปฏิบัติงานตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

ปรีชา บัววิรัตน์เลิศ

หัวหน้าคณะผู้ศึกษา

บทคัดย่อ

การศึกษาแนวทางปฏิบัติงานเพื่อปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้สำหรับจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดใกล้เคียงในครั้งนี เพื่อหาแนวทางการบริหารโรงเรียน แนวทางการจัดการเรียนรู้ ของครูและหาแนวทางการนิเทศการศึกษาที่สอดคล้องกับการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ และ ศึกษาผลการปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้ปฏิบัติเป็นสำคัญ โดยการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานด้วย ตนเอง ที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2548 โดยกระบวนการ วิเคราะห์ประสบการณ์และแนวปฏิบัติงานจากกลุ่มครูเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานการบริหาร งาน การสอนและงานนิเทศการศึกษา แล้วสรุปตรวจสอบและยืนยันโดยกลุ่มเครือข่ายและสถาบัน การศึกษา รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับการสนับสนุน กลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาได้แก่ผู้ บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และศึกษานิเทศก์ในจังหวัดเชียงใหม่และใกล้เคียง ที่เข้าร่วมเป็น เครือข่ายการปฏิรูปการศึกษาพบว่า

1. แนวทางการปฏิบัติงานปฏิรูปการเรียนรู้ของครู ได้แก่เริ่มทำความเข้าใจกับแนวคิด วิธีการปฏิรูปตามแนวทางปฏิรูปการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษา ต้องมีการจัดเตรียมงาน การสอนโดยจัดทำแผนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเป็นเบื้องต้น ครูต้องใช้เทคนิควิธีจัด ประสบการณ์การเรียนรู้เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเฉพาะเทคนิคการใช้คำถาม การจัดเก็บข้อมูล นักเรียนอย่างเป็นระบบและวิธีการวิจัยในชั้นเรียน ครูใช้วิธีการรวมกลุ่ม ทำการปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประกอบการทดลองทำเป็นการพัฒนาแนวทางปฏิบัติงาน และต้องการพัฒนา ศักยภาพโดยการพัฒนาอย่างเป็นทางการจากการจัดประชุม สัมมนา ศึกษาดูงานจัดกลุ่มแลก- เปลี่ยนเรียนรู้ จากองค์กร สถาบัน หน่วยงาน ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานโดยสมาชิกกลุ่ม มีส่วนร่วม การพัฒนาแบบกึ่งทางการ จากการจัดกลุ่มสนใจและตามลักษณะงาน รับผิดชอบ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เชื่อมโยง ให้ความช่วยเหลือ โดยกลุ่มเป็นผู้ประสานงานกับ หน่วยงาน องค์กร สถาบัน เครือข่ายในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตามศักยภาพของกลุ่มโดยสมาชิกที่เข้ารับ การพัฒนามีส่วนร่วมในค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นและการพัฒนาตามอริยาศัยจากการจัดเอกสาร สื่อ แผ่นพับ สิ่งพิมพ์ วารสาร และสื่อต่างๆ ที่หลากหลาย เผยแพร่ผ่านเวทีการเรียนรู้ของกลุ่ม เพื่อการพัฒนาตามแนวคิด ตามความสนใจของสมาชิกกลุ่ม โดยใช้กลุ่มเครือข่ายเดิมที่มีอยู่

ปัญหาการปฏิบัติงานของครู เพราะได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ตาม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ที่ผิดพลาด เห็นว่าเป็นสิ่งน่ากลัว กลัวถูก ลงโทษเพราะเป็นการสอนโดยมีกฎหมายบังคับ เกิดความสับสน เหนื่อยยาก ผู้บริหารไม่เข้าใจ

ผู้บริหารต้องการภาพของการปฏิบัติ ต้องการรูปแบบการปฏิบัติ แต่ขาดการสนับสนุนและส่งเสริมอย่างเป็นระบบ ขาดความเข้าใจในหลักการให้สังคมมีส่วนร่วม และเห็นว่าการรายงานต่อชุมชนเป็นภาระที่ไม่เป็นประโยชน์เพราะชุมชนยังขาดความพร้อม

2. ผู้บริหารและศึกษานิเทศก์ มีแนวทางการปฏิบัติงานปฏิรูปการเรียนรู้ที่สอดคล้องกันและเห็นว่ากระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา และขึ้นอยู่กับกรณีแนวทางปฏิบัติงานการสอนที่เหมาะสมถูกต้อง ทั้งในระดับห้องเรียนและกับผู้เรียนมากที่สุด ผู้บริหารทำหน้าที่ประสานงานและอำนวยความสะดวกให้กับบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและควรมีการบริหารงานที่เน้นครูเป็นสำคัญ ศึกษานิเทศก์ต้องทำหน้าที่ประสานการพัฒนาครูกับหน่วยงาน องค์กรสถาบันการศึกษาในท้องถิ่นตามความต้องการและสอดคล้องกับแนวทางปฏิรูปการศึกษา ควรจัดการพัฒนาแบบกัลยาณมิตรและหากต้องการให้ครูปฏิบัติงานการสอนกับเด็กอย่างไร ต้องจัดการพัฒนาตามแบบนั้น ตลอดจนพัฒนากระบวนการนิเทศที่เน้นโรงเรียนเป็นสำคัญ

ปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงานของผู้บริหารและศึกษานิเทศก์ เกิดจากการขาดความมั่นใจในการปฏิบัติหน้าที่ เพราะระเบียบการปฏิบัติงานยังอยู่ในระหว่างการจัดทำ มีแต่กระแสการปฏิรูปที่ยังไม่อาจถือเป็นแนวปฏิบัติได้ เช่น การทำความเข้าใจกับครู ผู้ปกครองในการจัดการเรียนรู้ตามแนวปฏิรูปการศึกษา ในบางกรณีขัดต่อความรู้สึกและระบบระเบียบที่มีอยู่เดิม การทำความเข้าใจกับผู้เกี่ยวข้อง ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กร หน่วยงานในท้องถิ่นอยู่ในกระแสแห่งการปฏิรูปทั้งระบบที่ยังไม่มีความชัดเจน และขัดแย้งกับวัฒนธรรมเดิมที่มีความเข้าใจว่าการศึกษาต้องเป็นหน้าที่ของโรงเรียน ผู้ปกครองทำหน้าที่ส่งลูกเข้าโรงเรียน หน่วยงานอื่นทำหน้าที่ตามที่เจ้ากรมกระทรวงกำหนด ความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างการปฏิบัติงานที่นอกเหนือจากระเบียบคำสั่งที่มีอยู่เดิมจะทำให้เกิดความเคียดแค้นในการปฏิบัติหน้าที่ขึ้นได้ การสนับสนุนส่งเสริม ในกลุ่มผู้จัดการศึกษาภายในหน่วยงานเดียวกัน เป็นสิ่งสำคัญในการปฏิบัติงานปฏิรูปการศึกษาเพราะจะต้องปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นระบบ หากแต่ในส่วนของหน่วยบังคับบัญชาระดับสูงยังแบ่งแยกการปฏิบัติงาน เช่น กำหนดให้มีการคัดเลือกและยกย่องครูต้นแบบ หากแต่ไม่ได้พิจารณาการพัฒนาและคัดเลือกผู้บริหารโรงเรียนต้นแบบ ศึกษานิเทศก์ต้นแบบ หรือโรงเรียนต้นแบบ จึงไม่สามารถทำให้เกิดการพัฒนางานปฏิรูปการศึกษาอย่างเป็นระบบ สำหรับผลการศึกษาผลการปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้ปฏิบัติเป็นสำคัญ โดยการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานด้วยตนเอง พบว่าเกิดความมั่นใจในการปฏิบัติงานและเครือข่ายการปฏิบัติงานในระดับพื้นที่ที่สอดคล้องกับบริบทของผู้ปฏิบัติงานและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอันเป็นแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน

สารบัญ

	หน้า
บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน	ก
กิตติกรรมประกาศ	ค
บทคัดย่อ	จ
บทที่ 1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
บทที่ 2 เอกสารที่เกี่ยวข้อง	6
บทที่ 3 วิธีดำเนินการศึกษา	52
บทที่ 4 ผลการศึกษา	57
บทที่ 5 สรุปผลและอภิปรายผล	89
บรรณานุกรม	96
ภาคผนวก	100
ภาพกิจกรรมการศึกษา	101
เครื่องมือการศึกษา	112
ประกาศนียบัตรผู้เข้าร่วมประชุม	118
รายชื่อกลุ่มครูที่เข้าร่วมการประชุม	120
รายนามผู้เชี่ยวชาญ	137
คณะผู้ศึกษา	138

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพการศึกษาในวงจรที่ 1	101
ความร่วมมือของมหาวิทยาลัยพายัพในการศึกษา	102
การร่วมหาแนวทางโดยกลุ่มครูต้นแบบ	103
เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้	104
การกำหนดประเด็นจากเวที	105
การทบทวนประเด็นแนวทางการปฏิบัติงาน	106-108
แนวทางการปฏิบัติงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มครูเครือข่าย	109-110
การพัฒนาแนวทางการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้	111

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1	เรื่องที่จะต้องดำเนินการในทันทีที่พระราชบัญญัติมีผลบังคับใช้	23
ตารางที่ 2	เรื่องที่จะต้องดำเนินการภายใน 1 ปี นับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ มีผลบังคับใช้	24
ตารางที่ 3	เรื่องที่จะต้องดำเนินการภายใน 5 ปี นับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ มีผลใช้บังคับ (ประมาณ สิงหาคม 2547)	25
ตารางที่ 4	เรื่องที่จะต้องดำเนินการภายใน 6 ปี นับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ มีผลใช้บังคับ (ประมาณ เดือนสิงหาคม 2548)	25
ตารางที่ 5	ตารางสัดส่วนเวลาเรียน	35
ตารางที่ 6	แสดงตัวบ่งชี้การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง จำแนกตามตัวบ่งชี้	48

สารบัญแผนภูมิ

	หน้า
1. แผนภูมิที่ 1 แผนการศึกษา	54,57
2. แผนภูมิที่ 2 แผนการจัดเก็บข้อมูล	55-56

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

ปัจจุบันเป็นโลกแห่งยุค “สังคมสารสนเทศ” หรือโลกยุค “โลกาภิวัตน์” ซึ่งแตกต่างไปจากศตวรรษที่ผ่านมาอย่างมากมา เป็นการก้าวข้ามไปสู่ยุคใหม่ที่เรียกว่า “โลกไร้พรมแดน” และ “ยุคข้อมูลข่าวสาร” บริบทสังคมโลกแต่ละภูมิภาค มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และเทคโนโลยี ที่ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อวิถีชีวิตของคนและสังคม การเตรียมคนเข้าสู่สังคมเป็นภารกิจของ “การศึกษา” โดยตรงจึงจำเป็นต้องกลับมาทบทวนและออกแบบการศึกษาใหม่ ด้วยเหตุที่ว่าตั้งแต่ประเทศไทยนำรูปแบบ “การศึกษาแผนใหม่” จากตะวันตกเข้ามาใช้ เราก็ได้จัดการศึกษาแบบรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลางมาโดยตลอด โดยเฉพาะการบริหารและการจัดการมีลักษณะแบบรวมศูนย์อำนาจอยู่ที่กระทรวงศึกษาธิการที่มีรูปแบบการบริหารแบบแนวดิ่งที่ผู้บริหารระดับสูงเป็นผู้กำหนดนโยบาย และสั่งการตามลำดับขั้นตอน ขาดความคล่องตัว และขาดประสิทธิภาพ ในขณะเดียวกัน ก็ขาดเอกภาพในเชิงนโยบาย เพราะหลายกรมหรือกระทรวงไม่สามารถประสานกันทั้งภายในและภายนอก หรือกระทรวงอื่น ๆ ประชาชน ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานอื่น ๆ มีส่วนร่วมน้อยมาก การกระจายอำนาจยังเป็นการแบ่งปันภารกิจจากเบื้องบนสู่ระดับปฏิบัติ ผู้บริหารสถานศึกษาไม่มีโอกาสตัดสินใจลงมือทำในทิศทางที่แตกต่างกับ “แนวคิด” ของผู้บังคับบัญชา บทบาทของคณะกรรมการการศึกษาแต่ละระดับยังไม่เด่นชัด ในการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและบริหารงานการศึกษาเพื่อลูกหลานของเขา กระบวนการบริหารของการศึกษาไทยจึงมีลักษณะที่ “พึ่งพาและขอมงาน” (สุมน อมรวิวัฒน์, 2541, หน้า 21) อีกทั้งกระทรวงศึกษาธิการ มีครู อาจารย์ หน่วยงาน สถานที่ศึกษากระจายอยู่ทั่วทุกพื้นที่ เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยากที่จะบริหารจากส่วนกลางได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยก็ได้รับผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่ลั่งไหลเข้ามาอย่างรวดเร็วด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสาร ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีและการเมืองการปกครอง ฯลฯ (สกศ. 2539, หน้า 1) ผลของการพัฒนาที่ผ่านมาได้มุ่งเน้นความเจริญเติบโตทางด้าน

เศรษฐกิจเป็นหลัก ทำให้โครงสร้างเศรษฐกิจภายในประเทศปรับเปลี่ยนไปสู่ภาคอุตสาหกรรมและบริการที่ทันสมัย สังคมชนบทเปลี่ยนจากสังคมเกษตรมาสู่สังคมเมือง ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อวิถีชีวิตที่เรียบง่ายของคนไทย และวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชาติ และท้องถิ่น เกิดกระแสบริโภคนิยม (วัตถุนิยม) ความอบอุ่นความเอื้ออาทรในสังคมเริ่มสูญหายไป ขณะเดียวกันปัญหาหลายประการก็ขยายตัวและเพิ่มความสลับซับซ้อน เช่น ปัญหาการกระจายรายได้ ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม ปัญหาล่มสลายของครอบครัวชุมชน ปัญหาอาชญากรรม และยาเสพติด ปัญหาสุขภาพอนามัย ปัญหามลภาวะ และการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ก็ล้วนแต่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพของประชากรทั้งในเมืองและชนบท โดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาสและยากจนที่ไม่สามารถปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม

ขณะที่สังคมภายในยุคโลกาภิวัตน์มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดแรงผลักดันให้สังคมไทยจะต้องปรับเปลี่ยนตัวเอง เพื่อก้าวเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจนานาชาติได้มีการปรับแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) ที่เน้น “การพัฒนาคคน” ระบบการศึกษา ที่เคยมีประสิทธิภาพในระดับหนึ่งในช่วงที่ผ่านมา กลับมีปัญหาไม่เหมาะสมกับสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลง ไม่สนองต่อการพัฒนาคคน ให้ผู้รู้ผู้เรียนอันเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นของคนในยุคโลกาภิวัตน์ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนา “คน” และ “คุณภาพของคน” เพราะคนเป็นทั้งปัจจัยและผลลัพธ์ที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาประเทศ จึงจำเป็นต้องปรับปรุงการศึกษาโดยการปฏิรูปการศึกษา

จากแรงผลักดันของสังคมโลกยุคโลกาภิวัตน์และนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 8 พ.ศ. 2540 – 2544 ที่ต้องอาศัยคุณภาพของ “คน” เป็นพื้นฐาน กอปรกับรัฐบาลมีนโยบายจะขยายการศึกษาภาคบังคับเป็น 12 ปี การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาแบบค่อยเป็นค่อยไปหรือดำเนินการแผน Piece meal ไม่อาจทันต่อการเปลี่ยนแปลงจึงจำเป็นต้องปรับปรุงทั้งระบบ คือ การปฏิรูปการศึกษา (สคส. 2539, หน้า 72) รัฐบาลโดยกระทรวงศึกษาธิการ ได้ดำเนินการปฏิรูปการศึกษาเมื่อเดือนพฤศจิกายน 2538 และคณะรัฐมนตรีได้รับทราบการดำเนินงานการปฏิรูป เมื่อ 2539 และได้ประกาศใช้ทั่วประเทศตามแนวทางปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ. 2539 – 2550) เมื่อต้นปีการศึกษา 2539 (พฤษภาคม 2539) โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะยกระดับคุณภาพการศึกษาให้มีมาตรฐานระดับสูง โดยมุ่งเน้นการปฏิรูปการศึกษาที่สำคัญ 4 ด้าน คือ

1. การปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษา
2. การปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา

3. การปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน

4. การปฏิรูประบบบริหารการศึกษา

ระยะแรกได้กำหนดแนวทางการปรับปรุงสถานศึกษาให้มีความพร้อมที่จะดำเนินการปฏิรูปอย่างมีรูปแบบ และพัฒนาโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนในอุดมคติ ตามบัญญัติ 10 ประการ เป้าหมายของการปฏิรูปการศึกษา คือ มุ่งสู่ความเป็นเลิศ ปี พ.ศ. 2550 โดยให้ประชาชนทั่วไปข้าราชการส่วนอื่น ๆ ครู นักเรียน ผู้ปกครอง มีส่วนร่วมในการปฏิรูปการศึกษาเพื่อให้สังคมไทยเป็น “สังคมแห่งการเรียนรู้” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2539, หน้า 1-63)

การปฏิรูปการศึกษามีสาเหตุสำคัญจากคุณภาพการศึกษาไทยในเวทีโลกมีสภาพล้าหลัง และจากสภาพปัญหาการเรียนรู้ของเด็กไทยในปัจจุบัน ยังไม่สามารถที่จะทำให้เกิดคุณภาพและคุณลักษณะที่เหมาะสม ขึ้นห้อยคอได้ในโลกที่มีการแข่งขันกันอย่างรุนแรงได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีศักดิ์ศรี ก้าวแรกของการปฏิรูปการศึกษาเกิดจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ผู้การรองรับด้วยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่มีหัวใจสำคัญ คือการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้การปฏิบัติงานปฏิรูปการศึกษาสามารถกระทำได้ทันทีซึ่งในส่วนกลาง โดยเฉพาะสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สกศ.) สำนักนายกรัฐมนตรี ดำเนินการโดยแต่งตั้งคณะกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ วิจัยทฤษฎีการเรียนรู้ สืบค้นยกย่อง ขยายผลการปฏิรูปการเรียนรู้ จัดทำเอกสารการปฏิรูปการเรียนรู้ จัดประชาสัมพันธ์ จัดตั้งสถาบันวิจัยและพัฒนาเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ สร้างเครือข่าย จัดตั้งกองทุนส่งเสริม มินิโยบายส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในช่วงต่อไปจะได้ดำเนินการพัฒนาบทบาทของผู้บริหารการศึกษา ส่งเสริมครูทั้งด้านพัฒนากระบวนการเรียนการสอน การวิจัย พัฒนาระบบนิเทศ รวมถึงการนิเทศภายใน ตลอดจนดำเนินกระบวนการยกย่องเชิดชูเกียรติครูดี และคาดหวังไว้ที่จะให้กระบวนการเรียนรู้เป็นสิ่งที่พัฒนาให้เด็กไทย เก่ง ดี มีสุข อย่างไรก็ตามข้อมูลจากเครือข่ายในระดับปฏิบัติการจะมีส่วนส่งเสริม และทำให้เกิดการประสานการพัฒนาแนวทางปฏิรูปการศึกษาร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 กำหนดให้มีการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ ซึ่งการดำเนินงานพัฒนาการจัดการประสพการณ์การเรียนรู้เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางดังกล่าว สมควรที่จะมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบทั้งส่วนที่เป็นการบริหารการศึกษา การจัดกระบวนการเรียนรู้ และการนิเทศการศึกษาจึงเห็นสมควรที่จัดให้บุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และร่วมกันพัฒนางานปฏิรูปกระบวนการ

เรียนรู้ด้วยระบบการพึ่งพาด้วยพหุภาคีทางการศึกษาและเครือข่ายครูอันเป็นพื้นฐานความคิดสำคัญ ที่ทำให้ผู้ปฏิบัติงานได้สร้างความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ด้วยตนเอง จนเกิดแนวทางและกระบวนการปฏิบัติที่สอดคล้องกับสภาพจริงบนพื้นฐานการพัฒนาที่ยั่งยืน อันเป็นหลักการสำคัญที่สอดคล้องกับการพระราชบัญญัติดังกล่าว จึงสมควรที่จะมีการศึกษาแนวทางปฏิบัติงานเพื่อปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้สำหรับจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดใกล้เคียงขึ้น

คำถามวิจัย

ทำอย่างไรผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้ปฏิบัติการ ศึกษานิเทศก์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะสามารถปฏิบัติงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ ตามบทบาทหน้าที่ของตนเองได้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2543

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนากระบวนการบริหารโรงเรียนที่สอดคล้องกับการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้
2. เพื่อพัฒนากระบวนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของครูที่สอดคล้องกับการปฏิรูป
3. เพื่อพัฒนากระบวนการนิเทศการศึกษาที่สอดคล้องกับการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้
4. เพื่อศึกษาผลการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้ปฏิบัติงานเป็นสำคัญ โดยการมีส่วนร่วมการปฏิบัติงานด้วยตนเอง

นิยามศัพท์

แนวทางปฏิบัติงานเพื่อปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง แนวทางการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้ปฏิบัติการ ศึกษานิเทศก์ และผู้เกี่ยวข้องทางการศึกษา เกี่ยวกับการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ที่ปฏิบัติได้จริง

การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง แนวทางการปฏิบัติงานในหมวด 4 ตามพระราชบัญญัติการศึกษาการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542

การบริหารโรงเรียน หมายถึง กระบวนการจัดการ ควบคุม กำกับ สนับสนุน ส่งเสริมและวินัจฉัยสั่งการตามบทบาทของและอำนาจหน้าที่ผู้บริหารโรงเรียน

การนิเทศการศึกษา หมายถึง กระบวนการติดตามให้การสนับสนุน ส่งเสริม ให้งานและบุคลากรจัดการศึกษาได้ถูกต้องเหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ของตนเอง

ขอบเขตการศึกษา

ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน และศึกษานิเทศก์ตลอดจนสนใจทั่วไป ในเขตจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดใกล้เคียง

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน และศึกษานิเทศก์ตลอดจนสนใจทั่วไปในเขตจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดใกล้เคียงที่เข้าร่วมการประชุมปฏิบัติการ แล้วกำหนดพันธกิจในการพัฒนางาน ตลอดจนนำไปปฏิบัติและสรุปผลการดำเนินงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้

เนื้อหา ได้แก่ การดำเนินงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ตามหมวด 4 ที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 โดยผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้ปฏิบัติการ และศึกษานิเทศก์ตลอดจนสนใจทั่วไปที่เข้าร่วมการประชุมปฏิบัติการ แล้วกำหนดพันธกิจในการพัฒนางานตลอดจนนำไปปฏิบัติและสรุปผลการดำเนินงาน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้แนวทางการพัฒนากระบวนการบริหารโรงเรียนที่สอดคล้อง กับการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้
2. ได้แนวทางการพัฒนากระบวนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของครูที่สอดคล้อง กับการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้
3. ได้แนวทางพัฒนากระบวนการนิเทศการศึกษาที่สอดคล้องกับการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้
4. ได้แนวทางการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้ปฏิบัติงานเป็นสำคัญ โดยการสร้างความสามารถในการปฏิบัติงานด้วยตนเอง

บทที่ 2

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาแนวทางปฏิบัติงานเพื่อปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้สำหรับจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดใกล้เคียง ได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. แนวคิดในการปฏิรูปการศึกษา
2. แนวทางการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2539 – 2550
3. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540
4. สรุปสาระสำคัญตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
5. ทิศทางการจัดทำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
6. การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้

แนวคิดในการปฏิรูปการศึกษา

การเปลี่ยนแปลงของโลกและสิ่งแวดล้อมมีอยู่ตลอดเวลา การดำรงชีวิตของคนจึงต้องอาศัยการเรียนรู้เพื่อให้สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงได้ แนวการจัดการเรียนการสอนสามารถจัดได้หลายวิธีด้วยกัน ทั้งนี้ครูจะต้องมีความกระตือรือร้นในการทำงาน รู้จักแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ รู้จักเลือกสรรเทคนิควิธีการในการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสถานศึกษาของตนเอง ซึ่งครูเป็นเสมือนตัวจักรสำคัญของการปฏิรูปการเรียนรู้ให้มีพลังในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและสมบูรณ์ที่สุด โดยมุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำวิธีการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตจริง ความคาดหวังของกลุ่มนักคิด นักวิชาการ นักการศึกษา ทั้งภาครัฐและเอกชน ประชาชน สื่อมวลชน ฯลฯ ที่มีต่อการปฏิรูปการศึกษาของรัฐ โดยกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. คณะศึกษาโครงการ “การศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์ : สูความก้าวหน้าและความมั่นคงของชาติในศตวรรษหน้า” ธนาคารกสิกรไทย โดยมี ศาสตราจารย์ ดร. สิปปนนท์ เกตุทัต เป็นประธาน ได้ศึกษาสังเคราะห์ วิเคราะห์และรวบรวมแนวคิดจากบุคคลหลายฝ่ายและได้เสนอความคาดหวังได้ดังนี้

หัวใจของการปฏิรูปการศึกษาไทย อยู่ที่ “การปฏิรูปความคิด” ที่เน้นว่า การศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาของคนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และด้วยเหตุนี้ไม่เพียงหน่วยงานที่รับผิดชอบจัดการศึกษาโดยตรงของภาครัฐ แต่สถาบันต่าง ๆ ในสังคม นับตั้งแต่ครอบครัว สถานศึกษา สถาบันศาสนา ชุมชน สื่อมวลชน องค์กรธุรกิจเอกชนและองค์กรสาธารณประโยชน์ล้วนต้องลุกขึ้นเอาใจใส่ และทำหน้าที่ของตนเพื่อปฏิรูปการศึกษาอย่างจริงจัง เจตนารมณ์หรือความคาดหวังสูงสุดในการปฏิรูปการศึกษา คือ เพื่อสร้างสรรค์คนไทยให้คน “มุ่งมั่น รู้ทันโลก” โดยมีลักษณะ “มองกว้าง คิดไกล ใฝ่รู้” อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสันติ “คนมีความสุข ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติ สิ่งแวดล้อมยั่งยืน ควรคู่ไปกับความเป็นปึกแผ่นมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศ” และสร้างสังคมไทยให้เป็น “สังคมแห่งปัญญาและการเรียนรู้” เพื่อการก้าวสู่ศตวรรษใหม่ได้อย่างมีศักดิ์ศรีและสง่างามการที่สังคมไทยจะก้าวเข้าสู่สังคมแห่งปัญญาและการเรียนรู้ได้นั้นจะต้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญใน 3 องค์ประกอบใหญ่ ๆ คือ

1. ทุกส่วนของสังคม ตั้งแต่ประชาชน ครอบครัว ชุมชน สถาบันทางสังคม องค์กรธุรกิจเอกชน องค์กรสาธารณประโยชน์และสื่อมวลชน “มีส่วนร่วมและรับผิดชอบ” ในการจัดการศึกษาอย่าง “เต็มศักยภาพ”

2. ปรับระบบการศึกษาที่รัฐและหน่วยงานของของรัฐในส่วนกลางเท่านั้นที่เป็นผู้ตัดสินใจในเรื่องใหญ่ หน่วยงานระดับต่าง ๆ มีการตัดสินใจตามลักษณะ ภารกิจ และความรับผิดชอบ

3. มีการตรวจสอบคุณภาพการศึกษาเพื่อสร้างความมั่นใจในคุณภาพการเรียนรู้ (สิปปนนท์ เกตุทัต, 2539, หน้า บทนำ)

ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษาไทย ขึ้นอยู่ความร่วมมือของทุกฝ่าย โดยเฉพาะที่สำคัญที่สุด คือ ครอบครัว สถานศึกษา สถาบันศาสนา ภาคเอกชน สื่อมวลชน รัฐบาล และหน่วยงานในภาครัฐ ร่วมมือกันเป็นระบบเครือข่าย นับเป็นความพยายามที่น่าชื่นชม ทั้งได้รวบรวมความคิดของหลากหลายกลุ่มอาชีพจากทุกภาค เป็นภาคความฝันและความคาดหวังค่อนข้างมีพลัง ก่อให้เกิด “กระแสการปฏิรูปการศึกษาในวงกว้าง”

2. การปฏิรูปการศึกษาไทย (การยกเครื่องทางปัญญา) ข้อเสนอทางยุทธศาสตร์และมาตรการความฝันของ ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ประเวศ วะสี ได้เสนอเรื่องการศึกษาหรือการยกเครื่องทางปัญญาเพื่อให้เกิดอภิวินัยการพัฒนา “คน” เป็นยุทธศาสตร์ที่จะนำสังคมไทยออกจากวิกฤติตามที่ไปสู่ความเจริญอย่างแท้จริง โดยคนไทยทุกคนทุกส่วนของสังคม

สมควรทำความเข้าใจและร่วมกันปฏิรูปการศึกษา ความเข้มแข็งทางปัญญาของสังคมทั้งหมด คือ กุญแจที่จะนำไปสู่การจัดระบบการดำรงชีวิตร่วมกันอย่างได้สมดุลในสภาพการณ์ใหม่ โดยให้ความหมายไว้ว่า ความเข้มแข็งทางปัญญาของชาติ จะเกิดจากลักษณะ 5 ประการ คือ

1. สติปัญญาทั้งหมด
2. โครงสร้างทางสมอง
3. กระบวนการเรียนรู้ที่สร้างความเข้มแข็งทางปัญญา
4. การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต
5. ความสามารถในการสร้างองค์ความรู้ใหม่

โดยได้นำเสนอยุทธศาสตร์ทางปัญญา 8 ประการ คือ

1. ยุทธศาสตร์ฐานวิชา
2. ยุทธศาสตร์ครอบครั
3. ยุทธศาสตร์เครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน
4. ยุทธศาสตร์การปฏิรูปการเรียนรู้ในสถาบันการศึกษา
5. ยุทธศาสตร์สื่อสารมวลชน
6. ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ในองค์กรและบทบาทของกองทัพ
7. ยุทธศาสตร์การวิจัย
8. ยุทธศาสตร์การจัดการเพื่อความเข้มแข็งทางปัญญา

“การปฏิรูปการศึกษาไทย” เพื่อการยกเครื่องทางปัญญา ซึ่งมีสาระที่น่าสนใจดังนี้

1. โจทย์ที่เป็นปัญหาของระบบการศึกษาไทย ที่สำคัญ คือ
 - 1.1 ทำอย่างไรลูกจะเข้ามหาวิทยาลัยโดยไม่ต้องสอบ
 - 1.2 ทำอย่างไรลูกไปโรงเรียนแล้วปลอดภัยจากยาเสพติดและจากความรุนแรง
 - 1.3 เรียนอย่างไรนักเรียนจะไม่ต้องเครียดกันทั้งประเทศ
 - 1.4 เรียนรู้อย่างไรจึงจะหายจน
 - 1.5 เรียนรู้อย่างไรจึงจะหายเจ็บ
 - 1.6 เรียนรู้อย่างไรจึงจะมีความสุข
 - 1.7 เรียนรู้อย่างไรจึงจะเป็นคนดี
 - 1.8 เรียนรู้อย่างไรประเทศชาติบ้านเมืองจึงจะดี

2. การปฏิรูปความเข้าใจ (สัมมาทรรศนะ)

การปฏิรูปการศึกษาจะสำเร็จได้นั้น ก่อนอื่นจะต้องปฏิรูปความเข้าใจในประเด็นที่สำคัญ คือ

- 2.1 มนุษย์มีศักดิ์ศรีของความเป็นคน และมีศักยภาพในการรู้สูงยิ่ง
- 2.2 การเรียนรู้สำคัญกว่าความรู้ สำคัญกว่าการท่องจำ สำคัญกว่าการสอน
- 2.3 การศึกษาไม่ใช่เรื่องของครูและโรงเรียนเท่านั้น แต่เป็นเรื่อง “ทุกส่วน” ของสังคม
- 2.4 การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาและเป็นเครื่องมือที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งทางปัญญา

3. วัตถุประสงค์ของการปฏิรูปการศึกษา มี 3 ประการ คือ

- 3.1 เป็นการศึกษาเพื่อคนทั้งมวล (Education For All)
- 3.2 สังคมทั้งมวลเข้ามามีส่วนในการจัดการศึกษา (All For Education)
- 3.3 เป็นการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาคอนทั้งมวล (Education For All Problem)

แนวคิดหลักในการปฏิรูปการศึกษา 3 ส่วน คือ

1. ปฏิรูประบบการศึกษา
2. ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้
3. ปฏิรูปการจัดการศึกษา

4. สร้างกลไกการจัดการเป็นเครื่องมือของการปฏิรูป

- 4.1 การกระจายอำนาจให้คิดเองทำเองให้มากที่สุด
- 4.2 สร้างแรงจูงใจให้มีการริเริ่มสร้างสรรค์ใหม่ๆ
- 4.3 สร้างกลไกสนับสนุนความเข้มแข็งทางวิชาการ
- 4.4 มีการประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ อันย้อนไปมีผลสร้างแรงจูงใจของผู้ปฏิบัติ

5. ยุทธศาสตร์เพื่อการดำเนินงาน 10 ยุทธศาสตร์ คือ

ยุทธศาสตร์ ที่ 1	การมีส่วนร่วมของคนทั่วประเทศ
ยุทธศาสตร์ ที่ 2	เปิดและสร้างโอกาสการเรียนรู้ทั่วประเทศ
ยุทธศาสตร์ ที่ 3	ส่งเสริมบทบาทของชุมชน ประชาคมและการสร้าง
ประชาคม (Civil Society)
ยุทธศาสตร์ ที่ 4	ส่งเสริมบทบาทของวัด และกองทัพ
ยุทธศาสตร์ ที่ 5	ส่งเสริมเพื่อการศึกษา

- ยุทธศาสตร์ ที่ 6 ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดความเข้มแข็งทางปัญญา
- ยุทธศาสตร์ ที่ 7 ส่งเสริมความเข้มแข็งทางวิชาการศึกษา
- ยุทธศาสตร์ ที่ 8 บทบาทภาคธุรกิจในการศึกษา
- ยุทธศาสตร์ ที่ 9 ปฏิรูปการบริหารจัดการศึกษา
- ยุทธศาสตร์ ที่ 10 ปฏิรูปการศึกษาเป็นรายจังหวัด
- 6. ยุทธศาสตร์การนำแผนการปฏิรูปการศึกษาสู่การปฏิบัติ โดยมีแนวทางในการปฏิรูปการศึกษา 9 แนวทาง คือ
 - 6.1 สร้างสัมมาทศิเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อกำหนดทิศทางหรือความหวังของประเทศ
 - 6.2 สร้างเจตนารมณ์ร่วมกัน
 - 6.3 ทำสัญญาประชาคม
 - 6.4 ทำแผนปฏิบัติการร่วมกัน
 - 6.5 ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้
 - 6.6 จัดระบบการเงินการคลังเพื่อการศึกษา
 - 6.7 ประเมินสภาพการศึกษาไทยทุกปี
 - 6.8 จัดให้มีสมัชชาการศึกษาแห่งชาติ
 - 6.9 ออกกฎหมายการปฏิรูปการศึกษาไทย

โดยสรุปมุมมองและความคาดหวังคือ การศึกษาไทยมีปัญหาอยู่ในภาวะวิกฤตถึงขั้นจำเป็นต้องดำเนินการปฏิรูปเพื่อให้คนไทยได้รับการศึกษาที่ดีที่สุด “ต้องสร้างพลังเจตนารมณ์ของสังคมร่วมกันทั้งประเทศ” เพื่อให้เรื่องการศึกษาเป็นประเด็นทางการเมือง (Political Issue) และการที่จะสร้างกระแสให้เกิดพลังเจตนารมณ์ได้นั้น จะต้องมีการสร้างความรู้จริงและการมีส่วนร่วมของสังคม (Social Learning และ Social Participation) จึงจะทำให้การปฏิรูปการศึกษาประสบผลสำเร็จ (ประเวศ วะสี, หน้า 63-69)

3. การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต)

พระธรรมปิฎกเป็นนักคิดของไทยที่องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติยกย่องให้เป็นนักการศึกษาเพื่อสันติภาพ ท่านมองมนุษย์ในอนาคตว่า ระบบสังคมในปัจจุบันและค่านิยมต่างๆ ตลอดจนระบบการศึกษากำลังจะนำพาเราให้ไปเห็นจุดหมายที่แท้จริง คือ ความสำเร็จของมนุษย์อันนำไปสู่สังคมระบบการแข่งขันทางผลประโยชน์ เน้นจุดหมายของชีวิตและจุดหมายของจิตวิญญาณและจุดหมายของโลก แต่ความสำเร็จที่แท้จริง ระบบ

การศึกษาควรสร้างสรรค์ชีวิตที่ดีงาม สร้างสรรค์สังคมให้มีสันติสุข และสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน
วิสัยทัศน์ของคนในปัจจุบันและอนาคต คือ การศึกษาจะต้องสร้างเด็กให้มีความสามารถ
ในตัวเอง รู้จักคิด รู้จักพิจารณา ท่านเรียกว่า “โยนิโส – มนสิการ” คือ การรู้จักคิด คิดเป็น คิด
อย่างไรเป็นเหตุเป็นผลคิดในทางที่จะเข้าถึงความจริงของสิ่งทั้งหลาย คิดในทางที่ทำให้รู้จักสิ่ง
ทั้งหลายให้เป็นประโยชน์ หาประโยชน์ได้ในสิ่งต่าง ๆ จากประสบการณ์และสภาพการณ์ทั้ง
หลาย พร้อมทั้งองค์ประกอบอื่น ที่เรียกว่า องค์ประกอบภายใน เช่น ความใฝ่รู้ ใฝ่สร้างสรรค์
ฉันทะ จิตสำนึก ที่เรียกว่า “อึดอัดสัปทาน” ความไม่ประมาท ความกระตือรือร้นที่เกิดขึ้นในการรู้
จักรธรรมชาติ รู้จักในการฝึกตน

ดังนั้น ชีวิตมนุษย์ถ้าจะเป็นชีวิตที่ดีต้องมีการศึกษาตลอดเวลา คือ ต้องเพิ่มชีวิตแห่งการ
ศึกษา คือ เรียนรู้ ฝึกหัด จะเป็น “ชีวิตที่ประเสริฐ” เกิดจากการศึกษา จนเกิดเป็น “พรหมจริยะ”
คือ จริยะอันประเสริฐ อันได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา (ไตรสิกขา) คือ ฝึกพฤติกรรม ฝึกจิตใจ ฝึก
ปัญญา โดยสรุปแล้ว การศึกษาจะต้องพัฒนาคนโดยมีจุดหมาย ให้เป็นชีวิตที่มีคุณค่าในตัวของ
เขาเอง ให้เห็นชีวิตที่ดีงามและสมบูรณ์ในตัวเอง “เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์”
(พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) , 2539, หน้า 1 – 17)

4. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 เป็นแผนที่แตกต่างไปจาก
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับก่อน ๆ แต่แผนฯ 8 เน้นเรื่องการพัฒนา “คน” เพื่อ
ให้ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” และยังเป็นแผนที่จัดทำโดยประมวลความคิดมาจาก
ระดับประชาชนเป็นพื้นฐานมิใช่แผนที่ร่างโดยกลุ่มนักวิชาการเป็นหลักการพัฒนาคนตามแผนฯ
8 มีเป้าหมายเกี่ยวกับการศึกษา คือ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของคนทุกคนในด้านร่างกาย จิตใจ
และสติปัญญา ให้มีสุขภาพพลานามัยแข็งแรง มีความรู้ความสามารถและทักษะในการประกอบ
อาชีพ และสามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและเพื่อพัฒนา
สภาพแวดล้อมของสังคมให้มีความมั่นคง และเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน
ให้สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตของคน รวมทั้งให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการ
พัฒนาประเทศ เป้าหมายที่เป็นเครื่องชี้วัดผลการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลง ในส่วนที่เกี่ยวกับ
การศึกษา ดังนี้

1. เพิ่มปริมาณการเตรียมความพร้อมทุกด้านของเด็กปฐมวัย (0-5ปี) อย่างมีคุณภาพ
2. เพิ่มคุณภาพการจัดการศึกษาทุกระดับ โดยเฉพาะการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐาน

9 ปี แก่เด็กในวัยเรียนทุกคนและการเตรียมการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็น 12 ปี รวมทั้งให้มีการอบรมครูอาจารย์ทุกคนอย่างต่อเนื่อง

1. ยกระดับทักษะฝีมือและความรู้พื้นฐานให้แก่แรงงานในสถานประกอบการ โดยให้ความสำคัญเป็นลำดับแรกต่อกลุ่มแรงงานอายุ (25-45 ปี)

2. ให้ผู้ด้อยโอกาสทุกประเภทได้รับโอกาสทางการพัฒนาเต็มศักยภาพและได้รับบริการขั้นพื้นฐานทางสังคมอย่างมีคุณภาพและทั่วถึง

ยุทธศาสตร์การพัฒนาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ในส่วนที่เกี่ยวกับการพัฒนาคนที่สำคัญ มี 2 ประการ คือ

1. การพัฒนาศักยภาพของคนด้านจิตใจ เพื่อพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพของคนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม มีระเบียบวินัย มีค่านิยมที่ดีงาม และมีจิตสำนึกที่รับผิดชอบต่อตนเองและสังคม โดยการสนับสนุนให้ทุกฝ่ายเข้ามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาจิตใจ

2. การพัฒนาสติปัญญา ทักษะ และฝีมือแรงงาน โดยเริ่มตั้งแต่การเตรียมความพร้อมเด็กปฐมวัย การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การพัฒนาคนเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศและการพึ่งตนเองทางเทคโนโลยีมากขึ้นทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ การปรับปรุงระบบบริหารจัดการศึกษาและฝึกอบรมให้มีประสิทธิภาพ

เมื่อพิจารณาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ในเรื่องการศึกษาและพัฒนาคนแล้วจะเห็นว่าเป็นแผนที่ดี ครอบคลุมเนื้อหาในทุกเรื่องแต่เนื่องจากผลกระทบของภาวะเศรษฐกิจ ในปี 2540 จึงทำให้การนำแผนฯ 8 ไปสู่การปฏิบัติไม่ปรากฏผลเป็นรูปธรรมชัดเจนมากนัก แต่ก็ถือว่าเป็นความฝันความตั้งใจที่จะพัฒนาคนของชาติ

1. แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544)

เป็นแผนที่จัดทำขึ้นโดยสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 เป็นหลัก โดยยึดหลักการพัฒนา “คน” เดิมเรามุ่งไปที่การพัฒนาประเทศโดยลืมนึกเรื่องการพัฒนาคุณภาพของคน แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 จึงมุ่งหวังให้ทุกหน่วยงานทางการศึกษานำแผนฉบับนี้ไปสู่การปฏิบัติ โดยใช้การศึกษาเข้ามาเป็นกระบวนการพัฒนาศักยภาพของคนเพื่อให้คนไทยมีคุณภาพ และคนที่มีคุณภาพก็จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 จึงเป็นแผนแห่งความหวัง และเป็นแผนแห่งอนาคตของสังคมไทย แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ได้กำหนดวิสัยทัศน์ของการศึกษาไว้ 2 ประการ คือ

1. พัฒนานุชนที่สมบูรณ์ การศึกษามุ่งพัฒนาคนที่สมดุลทั้งด้านร่างกาย ปัญญา จิตใจ และสังคม เพื่อให้มีคุณภาพที่สำคัญ 3 เรื่อง คือ

- พัฒนาให้คนไทย “มองกว้าง คิดไกล ใฝ่รู้” เป็นผู้ใฝ่การเรียนรู้ รู้จักคิดและวิเคราะห์ ใช้เหตุและยกเชิงวิทยาศาสตร์ มีความคิดรวบยอด มีจินตนาการ และความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์
- พัฒนาคไทยให้มีวินัยในตนเอง รับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม เคารพ และรักษากฎเกณฑ์ของตนเอง
- พัฒนาคไทยให้มีความรู้ความสามารถและทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในโลกยุคโลกาภิวัตน์ เช่น ภาษาต่างประเทศและคอมพิวเตอร์ เน้นความสำคัญของวิทยาศาสตร์ สมัยใหม่ควบคู่กับภูมิปัญญาไทย

2. การศึกษาสอดคล้องกับวิถีชีวิต

การศึกษาที่จัดควรสอดคล้องกับความต้องการของบุคคล ชุมชน สังคมและประเทศชาติ สอดคล้องกับความเป็นจริง ในวิถีชีวิตของคนกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและคุณค่าในสังคมไทย เพื่อเสริมสร้างความเจริญเติบโตอย่างสมดุล ทั้งด้านสังคม การเมือง การปกครอง รวมทั้งความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจอุตสาหกรรมของประเทศให้สามารถร่วมมือและแข่งขัน โดยเฉพาะการศึกษาจะต้องสร้างคนให้รู้จักสร้างงานด้วยตนเอง มีโอกาสมีงานทำอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง

ความคาดหวังของกระทรวงศึกษาธิการในการพัฒนาการศึกษาของชาติ ตามแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระยะที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544)

โดยภารกิจที่สำคัญของกระทรวงศึกษาธิการ คือการพัฒนาคนประกอบกับการที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ได้เน้น “คน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ดังนั้น กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ตั้งปณิธานการพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมไว้ดังนี้

“กระทรวงศึกษาธิการมุ่งมั่นจะพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เพื่อเป็นกลไกในการพัฒนาคนอย่างเหมาะสม ทั้งด้านจิตใจ สังคม สติ ปัญญา สุขภาพ พลานามัยและการประกอบอาชีพ เพื่อให้ประชากรในชาติ มีนิสัยรักการพัฒนาตนเอง มีหลักศาสนาเป็นครรลองชีวิต มีจิตสำนึกในความเป็นไทย ดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างสันติสุข มีส่วนร่วมรับผิดชอบ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชุมชน สังคม ประเทศชาติ ตลอดจนมนุษยในประชาคมโลก”

จุดเริ่มต้นที่สำคัญยิ่งที่จะนำไปสู่การกำหนดทิศทางการพัฒนาการศึกษา ศาสนา

และวัฒนธรรม ก็คือคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของคนไทย โดยจะต้องเอื้อและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงและแนวทางการพัฒนาประเทศในอนาคต ดังนี้

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของคนไทยในอนาคต

ด้านจิตใจและสังคม วินัย มีความซื่อสัตย์ สุจริต ขยัน อดทน มีจริยธรรม มีคุณธรรม ความเป็นประชาธิปไตย มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ร่วมในกระบวนการพัฒนา ความเป็นไทย ร่วมอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมไทย ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ด้านสติปัญญา คิดกว้าง คิดไกล ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ สามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รักการประดิษฐ์ ค้นคว้า รู้เท่าทันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และสามารถปรับตัวให้ทันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

ด้านสุขภาพพลานามัย มีสุขภาพจิตดี เจริญเติบโตสมวัย ร่างกายแข็งแรง ปลอดภัย โรคภัยที่ป้องกันได้ ปราศจากสารพิษและสารเสพติด

ด้านการประกอบอาชีพ มีทักษะ มีคุณธรรม และเจตคติที่ดีต่อการประกอบสัมมาชีพ และสามารถสร้างและพัฒนาสัมมาชีพ

ทั้งนี้ เพื่อนำไปสู่สถานะการพัฒนานี้ “คนมีความสุข ครอบครัวอบอุ่น ชุมชน เข้มแข็ง สังคมสันติ และสิ่งแวดล้อมยั่งยืน”

จุดเน้นการพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม 8 ประการ ดังนี้

1. การศึกษาขั้นพื้นฐานให้สูงขึ้นถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
2. การพัฒนาสุขภาพ พลานามัย
3. การพัฒนาจริยธรรม คุณธรรม
4. การผลิตและพัฒนากำลังคนระดับต่าง ๆ
5. การศึกษา พัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
6. การอนุรักษ์ พื้นฟูและสืบทอดศิลปะและวัฒนธรรม
7. การพัฒนาการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
8. การพัฒนาประชาธิปไตย

เพื่อที่จะบรรลุผลการพัฒนาตามปณิธาน และจุดเน้นการพัฒนาดังกล่าว จึงกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนา โดยเร่งรัดการปฏิรูปการดำเนินงาน การจัดการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้

1. ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้
2. ปฏิรูปการผลิต การสรรหา และพัฒนาครู – อาจารย์ และบุคลากร

3. จัดหาและระดมทรัพยากรให้เพียงพอ รวมทั้งการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้
4. ส่งเสริม สนับสนุนและประสานงานให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน และภาคเอกชนร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษา
5. สร้างและกระจายเครือข่ายความรู้
6. ปฏิรูปการบริหารและการจัดการ

วัตถุประสงค์ด้านการศึกษา

เพื่อพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ให้เป็นกลไกในการสร้างคนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ สร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ และสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อให้ปวงชนชาวไทยมีศักยภาพในการพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถอยู่อย่างไทยในสังคมโลกอย่างเป็นสุข รวมทั้งก่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนและประเทศชาติให้ก้าวหน้า มั่นคง สมดุลและยั่งยืน โดยให้ผู้ผ่านการศึกษามีความรู้ ความสามารถและคุณลักษณะสำคัญ ดังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของคนไทยที่กำหนดไว้ ซึ่งได้กำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับด้านการศึกษา 6 ประการ คือ

นโยบายข้อที่ 1 การศึกษาขั้นพื้นฐาน

เร่งรัดจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพให้ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย ตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลายอย่างทั่วถึง และเป็นธรรม

นโยบายข้อที่ 2 การผลิตและพัฒนากำลังคน

เร่งรัดผลิตและพัฒนากำลังคนให้สามารถประกอบอาชีพ และพัฒนาอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพและเอื้อต่อความต้องการและพัฒนาของชุมชน สังคมและประเทศชาติ โดยเฉพาะกำลังคนระดับกลางและระดับสูงในสาขาที่ขาดแคลน

นโยบายข้อที่ 3 การปฏิรูปกระบวนการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน

ปฏิรูปกระบวนการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนทุกระดับ ประสิทธิภาพ โดยเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทยในอนาคต รวมทั้งให้หลักสูตรมีความคล่องตัวและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคม ประเทศชาติ และการพัฒนาประชาคมโลก

นโยบายข้อที่ 4 การปฏิรูประบบการสรรหา การผลิตและการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา

ปฏิรูประบบการสรรหา การผลิต และการพัฒนาครูรวมทั้งบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพประสิทธิภาพและจรรยาบรรณในอาชีพ เพื่อให้สามารถจัดการเรียนการสอนและจัดการศึกษา ได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับการพัฒนาการศึกษาในอนาคต

นโยบายข้อที่ 5 การเรียนรู้ตลอดชีวิต

ส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เครือข่ายการเรียนรู้ ระบบข้อมูลข่าวสาร การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การวิจัยและพัฒนาให้นำไปสู่องค์กรและสังคม แห่งการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและสมดุล

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2541, หน้า 1 – 81)

แนวทางการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2539 – 2550

การปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ หมายถึง การปรับปรุงการดำเนินงานของกระทรวงศึกษาธิการ โดยการเลือกสรรเปลี่ยนแปลงและเพิ่มเติมแนวทางการดำเนินงานที่มีอยู่เดิมด้วยความคาดหมายว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่มีอยู่เดิมให้เบาบางลงหรือหมดไปและสามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายความเป็นเลิศทางการศึกษา ในปี พ.ศ. 2550 ดังนี้

จุดมุ่งหมายสูงสุด เพื่อให้ประชาชนไทย มีศักยภาพในการพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพัฒนาประเทศชาติให้สามารถอยู่ในสังคมโลกอย่างเป็นสุข

เป้าหมายของการปฏิรูปการศึกษา เพื่อสร้างบุคคลแห่งการเรียนรู้องค์กรแห่งการเรียนรู้ และสังคมแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น โดยผู้ที่ผ่านมาศึกษาแต่ละคนจะมีความสามารถและคุณลักษณะพื้นฐานที่สำคัญดังต่อไปนี้ เป็นผู้มีความสุขพลานามัยดีทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ เป็นผู้มีความสามารถในการคิด เป็นผู้มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ไม่เห็นแก่ตัว เสียสละและอดทน ร่วมมือกับผู้อื่นได้ มีความเป็นประชาธิปไตย มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ทั้งนี้อยู่บนพื้นฐานทางวัฒนธรรมไทยและความเหมาะสมของการศึกษาแต่ละระดับ

การปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการมีแนวทางการดำเนินงานใน 4 ด้าน คือ

1. การปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษา

เร่งรัด ให้โรงเรียนและสถานศึกษาทุกระดับจัดการศึกษาให้มีมาตรฐานคุณภาพทัดเทียมกัน และให้กระจายการจัดบริการครอบคลุมทุกพื้นที่

2. การปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา

เร่ง ปฏิรูปการผลิต การสรรหา การพัฒนาครู ทั้งที่ทำการสอนในสถานศึกษาของรัฐ และเอกชน อย่างครบวงจร รวมทั้งพัฒนาผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

3. การปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน

เร่ง ปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาทุกระดับทุกประเภท

4. การปฏิรูประบบบริหารการศึกษา

มุ่งกระจายอำนาจ เพื่อเอื้อให้สถานศึกษามีอำนาจตัดสินใจด้านการบริหารและการจัดการบริการทางการศึกษาที่เหมาะสมและสอดคล้องสภาพ และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในท้องถิ่นมากที่สุด พัฒนาองค์กรรองรับการกระจายอำนาจในระดับจังหวัดให้เข้มแข็ง พร้อมทั้งส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมของครอบครัวชุมชนและเอกชน

และได้กำหนดแนวทางการปรับปรุงสถานศึกษาให้มีความพร้อมที่จะดำเนินการอย่างมีรูปแบบ โดยพัฒนาโรงเรียนให้เป็น “โรงเรียนในอุดมคติ” ตามบัญญัติ 10 ประการ ดังนี้

1. ผู้บริหาร ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการ มีจิตสำนึกในการที่จะพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและยกระดับมาตรฐานการศึกษาให้เป็นที่ยอมรับของสังคม ผู้บริหารควรมีเวลาอยู่ประจำสถานที่ศึกษา เพื่อดูแลการปฏิบัติงานภายในให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย
2. มีบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนหรือสถานที่เอื้อต่อการเรียนการสอน เพื่อให้ให้นักเรียนได้เรียนอย่างมีความสุข มุ่งเน้นการเรียนการสอนตามธรรมชาติ โดยให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง และปลูกฝังเรื่อง ความสะอาด ความมีวินัย เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีความรักสามัคคี รวมทั้งการจัดทำให้โรงเรียนมีความร่มรื่น มีต้นไม้ แหล่งน้ำ ไร่นา ไร่ผลไม้
3. เป็นโรงเรียนที่มีความพร้อม มีผังเต็มรูปแบบ มีห้องเรียน ห้องสมุด ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องทดลอง ห้องปฏิบัติการ ตลอดจนมีสนามกีฬาครบถ้วน โดยให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น
4. มีอุปกรณ์การเรียนการสอนครบถ้วน โดยจัดซื้อในราคาท้องตลาดที่เป็นธรรม ทั้งให้เหมาะสมกับการใช้ให้เกิดประโยชน์
5. มีบุคลากร ครูผู้สอนครบตามเกณฑ์ หากขาดแคลนครู ให้ครูที่เกษียณอายุ หรือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิมาช่วยสอน และหรือให้มีระบบการศึกษาผ่านดาวเทียม
6. องค์กรท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นด้านวิชาการ หรือ บริหาร เช่น กำหนดหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ได้แก่ การสอนภาษาอังกฤษตั้งแต่ระดับประถมศึกษา การสอนวิชาชีพ การเกษตร การก่อสร้าง การไฟฟ้า เป็นต้น

7. มีการเก็บค่าเล่าเรียนและค่าธรรมเนียมการศึกษา เพื่อพัฒนาสถานศึกษา และจัดอุปกรณ์การเรียนการสอนให้ครบถ้วน ทั้งนี้ให้ยกเว้นค่าเล่าเรียนสำหรับเด็กยากจนและค่าใช้จ่ายตอบแทนให้นักเรียนในการพัฒนา หรือฝึกปฏิบัติ ฝึกอาชีพ ที่เกิดจากรายได้และเป็นประโยชน์แก่โรงเรียน เช่น การปลูกพืชสวนครัว การเลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา เป็นต้น

8. มีการส่งเสริมให้กลุ่มบุคคลหรือชุมชนมีส่วนร่วมในการแสวงหาทรัพยากร เพื่อสนับสนุนการบริหาร การจัดการของสถานศึกษา การจัดสวัสดิการให้กับครู เช่น การจัดที่พัก ค่าตอบแทน ค่าล่วงเวลา ค่าสอนพิเศษ ค่าฝึกอบรม ตลอดจนแก้ปัญหาหนี้สินของครู

9. มีการวัดผลและประเมินผลทางการศึกษาที่มุ่งเน้นผลผลิตคือ คุณภาพของนักเรียน ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

10. เป็นโรงเรียนที่ผู้นำท้องถิ่นและผู้ปกครองทุกระดับ ทุกประเภท ยอมรับว่าเป็นโรงเรียนที่มีคุณภาพและมาตรฐาน

การดำเนินงานตามแนวนโยบายสนับสนุนการปฏิรูปการศึกษาของหน่วยงานต่าง ๆ มีแนวโน้มที่จะสนับสนุนการปฏิรูปการศึกษา ตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาลำดับใหม่เพิ่มมากขึ้น แต่ยังมีลักษณะเป็นการเตรียมและเป็นโครงการนำร่องมากกว่าที่จะเปลี่ยนแปลงอย่างพลิกโฉม โดยกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดแนวนโยบายสนับสนุนการปฏิรูปการศึกษาร่าง ให้สอดคล้องกับ พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ ใน 4 ประเด็น คือ

1. ปฏิรูปหลักสูตร เพื่อให้เนื้อหามีความเชื่อมโยงกันในทุกระดับ โดยให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตร และเพื่อให้มีหลักสูตรกลาง และท้องถิ่นที่เป็นมาตรฐานชัดเจน

2. ปฏิรูปการเรียนรู้ โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้เรียนเรียนด้วยตนเอง ขณะเดียวกัน ก็ปรับบทบาทของครูให้เป็นผู้ชี้นำมากกว่าเป็นผู้ถ่ายทอด ส่วนรูปแบบการเรียนก็ต้องมีความหลากหลาย มีการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีมากขึ้น

3. ปฏิรูปวิชาชีพครู เพื่อพัฒนาครูเป็นมืออาชีพ โดยมีการกำหนดมาตรฐานวิชาชีพครู มีการรับรองระดับความเป็นวิชาชีพ และมีการประกันเสรีภาพและสิทธิของครูด้วย

4. ปฏิรูประบบบริหารจัดการ ด้วยการกระจายอำนาจไปยังหน่วยปฏิบัติให้ผู้ปกครองชุมชนภายนอกมีส่วนร่วมในการบริหาร

สำหรับยุทธศาสตร์ที่จะนำไปสู่เป้าหมายนั้น กระทรวงศึกษาธิการได้วางกรอบไว้ 5 ยุทธศาสตร์ คือ

1. การกระจายอำนาจ ให้สถานศึกษามีอิสระและมีความคล่องตัวในการบริหารตามสภาพของท้องถิ่น ขณะหน่วยงานกลางจะต้องลดบทบาทลง
2. การมีส่วนร่วมคือ เปิดให้บุคคลหรือองค์กรภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและตรวจสอบคุณภาพได้ขณะเดียวกันก็ต้องมีการรายงานความก้าวหน้าในการดำเนินการต่าง ๆ ต่อสาธารณะด้วย
3. เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง ส่วนรัฐทำหน้าที่จัดทรัพยากรสนับสนุนการเรียนรู้
4. แผนยุทธศาสตร์ จะต้องมีการวางระบบและแผนการทำงานที่ชัดเจน และต้องมีการกลไกในการทำงานที่มีประสิทธิภาพ
5. การประกันคุณภาพ ด้วยการกำหนดมาตรฐานการศึกษา กำหนดระบบควบคุมคุณภาพจากภายในสถานศึกษา ที่สำคัญต้องมีการตรวจสอบคุณภาพทั้งภายในและภายนอกด้วย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งตราไว้ ณ วันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2540 นับเป็น “รัฐธรรมนูญฉบับการศึกษา” ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการศึกษาอย่างชัดเจน และสมบูรณ์ที่สุดเท่าที่ประเทศไทยเคยมีรัฐธรรมนูญมา จากสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา คือ “มาตรา 81” ระบุให้จัดทำ “พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ” และยังมีมาตราอื่น ๆ อีก รวม 9 มาตรา คือ มาตรา 40, 42, 43, 69, 46, 53, 55, 80, 81 และ 289 ที่ระบุโดยตรงถึงสิทธิหน้าที่ ทรัพยากร ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีมาตราอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยอ้อม ดังนี้

1. ทรัพยากรสื่อสารของชาติกับการศึกษา

“มาตรา 40” คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคม เป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ ให้มีองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ตามวรรคหนึ่ง และกำกับดูแลการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ การดำเนินการตามวรรคสองต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติ และระดับท้องถิ่น ทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ และประโยชน์สาธารณะอื่น รวมทั้งการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม

2. เสรีภาพทางวิชาการ

“มาตรา 42 “ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในทางวิชาการ การศึกษาอบรม การเรียนการสอน การวิจัย และการเผยแพร่งานวิจัยตามหลักวิชาการ ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ เท่าที่ไม่ขัดต่อหน้าที่ของพลเมืองหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

3. การศึกษาขั้นพื้นฐาน (สิทธิ)

“มาตรา 43” บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกัน ในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย การจัดการศึกษาอบรมของรัฐ ต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติการจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพและเอกชน ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

4. การศึกษาเป็นหน้าที่ของประชาชน

“มาตรา 69” บุคคลมีหน้าที่ป้องกันประเทศ รับราชการทหาร เสี่ยงภัยอากร ช่วยเหลือข้าราชการรับการศึกษาอบรม พิทักษ์ ปกป้อง และสืบสานศิลปวัฒนธรรมของชาติ และภูมิปัญญาท้องถิ่น และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

5. การอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาไทย

“มาตรา 46” บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์ฟื้นฟู จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นของชาติ และมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

6. การคุ้มครองและให้การศึกษอบรมแก่เด็ก

“มาตรา 53” เด็ก เยาวชน และบุคคลในครอบครัว มีสิทธิได้รับความคุ้มครองโดยรัฐจากการใช้ความรุนแรงและการปฏิบัติอันไม่เป็นธรรม

“มาตรา 55” บุคคลซึ่งพิการหรือทุพพลภาพ มีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะและความช่วยเหลือจากรัฐ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

“มาตรา 80” รัฐจะต้องคุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงและชาย เสริมสร้างและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว และความเข้มแข็งของชุมชน

7. แนวทางการจัดการศึกษาของรัฐ

“มาตรา 81” รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรม อบรมให้เกิดความรู้คุณธรรม “จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ” ปรับปรุงการศึกษา ให้สอดคล้องกับเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปวิทยาการต่างๆ เร่งรัดวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปและวัฒนธรรมของชาติ

8. บทบาทของการปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการศึกษา

“มาตรา 289” องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีต ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นย่อม มีสิทธิที่จะจัดการศึกษาอบรมและการฝึกอาชีพตามความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่นนั้น และเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอบรมของรัฐ แต่ต้องไม่ขัดต่อมาตรา 43 และ มาตรา 81 ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ การจัดการศึกษาอบรมภายในท้องถิ่นตามวรรคสอง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องคำนึงถึงการบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นด้วย

สรุปสาระสำคัญตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นกฎหมายว่าด้วยการศึกษาของชาติ ฉบับแรกของประเทศ ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม 2542 เป็นต้นมา มีสาระสำคัญที่ใช้เป็นหลักในการปฏิรูปการศึกษาของชาติ ทั้งในส่วนที่เป็นความมุ่งหมาย หลักของการจัดการศึกษา สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา ระบบการศึกษา แนวทางการจัดการศึกษา การบริหาร และการจัดการศึกษา มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษาและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

นับเป็นการเปลี่ยนแปลงการศึกษาทั้งระบบและกระบวนการผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ต้องตระหนักที่จะดำเนินการตามแนวทางด้วยความเข้าใจให้ตรงกันและทำให้ทราบถึงบทบาทภารกิจหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบและปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ เพื่อให้การปฏิรูปการศึกษาของชาติบรรลุผลตามเจตนารมณ์ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

หลักและเนื้อหาสาระของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีการจัดระบบ โครงสร้างและกระบวนการยึดหลักการ สรุปได้ 3 ประการ คือ

1. ประชาชนทุกคนไม่ว่ายาก ดี มีเงิน หรืออยู่ห่างไกล หรือพิการ หรือมีความสามารถ พิเศษต้องได้รับการศึกษาตลอดชีวิต
 2. ทุกส่วนของสังคมต้องผนึกกำลังกันสนับสนุนการศึกษา ดังนั้น ต้องปฏิรูประบบ บริหารจัดการ
 3. ต้องประชุมเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนรู้ ให้เป็นไปอย่างสม่ำเสมอและ ต่อเนื่อง ฉะนั้น ในการจัดการศึกษาต้องยึดแนวทางดังนี้
 - ก) มีเอกภาพด้านนโยบายหลากหลายในการปฏิบัติ
 - ข) มีการกระจายอำนาจไปยังสถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา และองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วม
 - ค) มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา และการจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษา
 - ง) มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู บุคลากรทางการศึกษา และมีการพัฒนา อย่างต่อเนื่อง
 - จ) ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา
 - ฉ) ให้ประชาชนองค์กรเอกชน องค์กรชุมชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันสังคม สถาบันศาสนาและสถานประกอบการมีส่วนร่วม
- ทั้งนี้ ในเนื้อหาสาระ มี 78 มาตรา มาตรา 1 บทเฉพาะกาล แบ่งออกเป็น 9 หมวด

ดังนี้

- หมวดที่ 1 บททั่วไปและความมุ่งหมายและหลักการ
- หมวดที่ 2 สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา
- หมวดที่ 3 ระบบการศึกษา
- หมวดที่ 4 แนวการจัดการศึกษา ความหมายและหลักการ
- หมวดที่ 5 การบริหารและการจัดการศึกษา
- หมวดที่ 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา
- หมวดที่ 7 ครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา
- หมวดที่ 8 ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา
- หมวดที่ 9 เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

การดำเนินการภายหลังตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีผลบังคับใช้

การดำเนินการตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งคณะรัฐมนตรีรับทราบ และมอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องดำเนินการเมื่อพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีผลบังคับใช้ (20 สิงหาคม 2542) ดังนี้

ตารางที่ 1 เรื่องที่จะต้องดำเนินการในทันทีที่พระราชบัญญัตินี้มีผลบังคับใช้

เรื่องที่ต้องดำเนินการ	ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง
1. จัดตั้งสำนักงานปฏิรูปการศึกษา มีลักษณะเป็นองค์กรมหาชนเฉพาะกิจที่จัดตั้งขึ้นโดยพระราชกฤษฎีกาที่ออกตามความในกฎหมายว่าด้วยองค์กรมหาชน มีกำหนดเวลาการทำงาน 3 ปี ทำหน้าที่เสนอการจัดโครงสร้างองค์กร การแบ่งส่วนงาน การจัดระบบครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา การจัดระบบทรัพยากร และการลงทุนเพื่อการศึกษา เสนอแนะเกี่ยวกับการร่างกฎหมายเพื่อรองรับการดำเนินงานข้างต้น และเสนอแนะการปรับปรุง แก้ไขกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ และคำสั่งที่บังคับใช้ อยู่ให้สอดคล้องกับพระราชกฤษฎีกา	สำนักนายกรัฐมนตรี

ตารางที่ 2 เรื่องที่จะต้องดำเนินการภายใน 1 ปี นับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้มีผลบังคับใช้

เรื่องที่ต้องดำเนินการ	ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง
1. ออกกฎกระทรวงเพื่อแบ่งระดับและประเภทของการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2. ออกกฎกระทรวงเพื่อการแบ่งระดับหรือการเทียบระดับการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาตามอัธยาศัย การจัดระบบกระบวนการผลิต คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา การจัดตั้งกองทุนพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรส่งเสริมครู คณาจารย์ และบุคลากรส่งเสริมครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา - การจัดองค์กรวิชาชีพครู ผู้บริหาร สถานศึกษา และผู้บริหารการศึกษามีฐานะเป็นองค์กรอิสระภายใต้การบริหารของสภาวิชาชีพในกำกับของกระทรวงศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม - การจัดตั้งองค์กรกลาง บริหารงานบุคคล - การให้มีกฎหมายว่าด้วยเงินเดือน ค่าตอบแทน สวัสดิการ และสิทธิประโยชน์เกี่ยวอื่น - การแก้ไขปรับปรุง พระราชบัญญัติครู พุทธศักราช 2488 และพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครู พ.ศ. 2521	สำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวงศึกษาธิการ ทบวงมหาวิทยาลัย และสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

ตารางที่ 3 เรื่องที่จะต้องดำเนินการภายใน 5 ปี นับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้มีผลใช้บังคับ
(ประมาณ สิงหาคม 2547)

เรื่องที่ต้องดำเนินการ	ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง
ปรับปรุงแก้ไขบรรดากฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ ประกาศ และคำสั่งเกี่ยวกับการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ที่ใช้บังคับอยู่เดิมให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542	สำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวงศึกษาธิการ ทบวงมหาวิทยาลัย และสำนักงานปฏิรูปการศึกษา (เฉพาะในช่วง 3 ปีแรก) และกระทรวงศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม (ในช่วง 2 ปีหลัง)

ตารางที่ 4 เรื่องที่จะต้องดำเนินการภายใน 6 ปี นับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้มีผลใช้บังคับ
(ประมาณเดือนสิงหาคม 2548)

เรื่องที่ต้องดำเนินการ	ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง
การประเมินผลภายนอกครั้งแรกของสถานศึกษาทุกแห่ง	กระทรวงการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ที่มา : วารสารวิทยากร ปีที่ 2 ฉบับที่ 9 กันยายน 2542

แนวการจัดการศึกษาตามหมวด 4 ในพระราชบัญญัติการศึกษาชาติ พุทธศักราช 2542

มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษา ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรา 23 การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ในเรื่องต่อไปนี้

- (1) ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของ

สังคมไทยและระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

- (2) ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องจัดการการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน
 - (3) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา
 - (4) ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง
 - (5) ความรู้ และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข
- มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้
- (1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
 - (2) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา
 - (3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง
 - (4) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุล รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ ในทุกวิชา
 - (5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกัน จากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ
 - (6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ

มาตรา 26 ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมและการทดสอบควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอน ตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา ให้สถานศึกษาใช้วิธีการที่หลากหลายในการจัดสรร โอกาสการเข้าศึกษาต่อ และให้นำผลการประเมินผู้เรียนตามวาระหนึ่งมาใช้ประกอบการพิจารณาด้วย

มาตรา 27 ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในวาระหนึ่ง ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคมภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

มาตรา 28 หลักสูตรการศึกษาระดับต่าง ๆ รวมทั้งหลักสูตรการศึกษา สำหรับบุคคล ตามมาตรา 10 วรคสอง วรคสาม และวรคสี่ ต้องมีลักษณะหลากหลาย ทั้งนี้ ให้จัดตามความเหมาะสมของแต่ละระดับ โดยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้เหมาะสมแก่วัยและศักยภาพ

สาระของหลักสูตร ทั้งที่เป็นวิชาการและวิชาชีพ ต้องมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม

สำหรับหลักสูตรการศึกษาระดับอุดมศึกษา นอกจากคุณลักษณะในวาระหนึ่ง และวาระสองแล้ว ยังมีความมุ่งหมายเฉพาะที่จะพัฒนาวิชาการ วิชาชีพชั้นสูงและการค้นคว้า วิจัย เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และพัฒนาสังคม

มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จัก เลือกรับ

ภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

มาตรา 30 ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการส่งเสริม ให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา

ทิศทางของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ความจำเป็นของการปฏิรูปหลักสูตร

1. การเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจและสังคม

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาประเทศไทยมุ่งเน้นการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ ภาคอุตสาหกรรม มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการผลิตสินค้าจนทำให้การส่งออกของสินค้าอุตสาหกรรม กลายเป็นรายได้หลักของประเทศ ส่งผลให้อัตราการเติบโตของประเทศ และรายได้ต่อหัวของประชากรเพิ่มขึ้น ทำให้เศรษฐกิจเจริญอย่างรวดเร็ว สภาพความเจริญดังกล่าวเป็นความเจริญที่ไม่ยั่งยืน เนื่องจากความมั่นคงและมั่งคั่งมิได้เกิดมาจากคุณภาพของคนในสังคมไทยหรือการพัฒนาเทคโนโลยีที่พึ่งตนเองได้ เมื่อสภาพการณ์ของโลกและเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลง จึงทำให้เกิดวิกฤตการณ์ทางการเงินรุนแรงและต่อเนื่องสภาพการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ นำมาซึ่งปัญหามากมายในปัจจุบัน

2. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

สืบเนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มีเจตนาคำให้การศึกษาคือเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคน กลุ่มครองสิทธิ สร้างความเสมอภาค ให้โอกาสคนทุกคนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง และให้โอกาสแก่ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมจัดการศึกษา

3. ความล้มเหลวของการศึกษา

ความล้มเหลวของการจัดการศึกษาที่ไม่สามารถสร้างคนให้มีจิตใจที่ดี ให้มีศักยภาพอย่างเพียงพอในการที่จะดำรงชีวิตในสังคม ประกอบอาชีพอย่างพอเหมาะและสามารถพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้น

4. ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยี

ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยี มีความเจริญอย่างรวดเร็ว และแพร่กระจายไปทุกแห่งอย่างรวดเร็ว ไม่มีขอบเขตจำกัด ทำให้เกิดผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของคนในสังคม

5. ความเป็นสังคมที่ไปสู่ความเป็นสากล

ความเป็นสังคมที่ไปสู่ความเป็นสากลนั้น จะต้องใช้วิธีการแห่งปัญญา ใช้เทคโนโลยี การเคารพสิทธิ การเอื้อเฟื้อต่อสตรีและเด็ก และการเผชิญปัญหาใหม่ ๆ

6. การปฏิรูปสังคม

การศึกษาจะต้องปฏิรูปสังคมให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมทางสังคมเอื้ออำนวยต่อสังคม จัดระบบการอยู่ร่วมกันทางสังคม สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ให้โรงเรียนเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ผู้สอนเป็นผู้จัดการที่สร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้เชิงบวก และมีการประกันคุณภาพการศึกษา

เงื่อนไขผลักดันดังกล่าว ทำให้เกิดการปฏิรูปหลักสูตร

แนวคิดในการจัดหลักสูตร

หลักสูตรฉบับนี้ได้กำหนดแนวคิดไว้ ดังนี้

“การศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นการศึกษาที่มุ่งพัฒนาคนให้สมบูรณ์ มีความสมดุลทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย ปัญญา และสังคม สามารถพึ่งตนเอง ร่วมมือกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ พัฒนาสังคม และสิ่งแวดล้อม”

จากแนวคิดดังกล่าวจะเป็นว่าหลักสูตรได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนให้มีชีวิตที่สมบูรณ์ (Perfect Life) ทั้งระบบสมอง ระบบกาย และระบบจิตวิญญาณ

มีความสมดุลที่เป็นองค์รวม (Holistic View) เน้นความสัมพันธ์ด้านจิตใจ ร่างกาย ปัญญา และสังคม ที่ประสานกลมเกลียวกันทุกด้าน จนเกิดภาวะที่พอดี สามารถดำรงอยู่และดำเนินไปด้วยดี

ผู้เรียนสามารถพึ่งตนเอง (Independent) ด้านการคิด ปฏิบัติ และตัดสินใจด้วยตนเอง ร่วมมือกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ (Interdependent) โดยการทำงานเป็นทีมอย่างแท้จริงและสร้างสรรค์

พัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นการมุ่งให้ผู้เรียนใช้ความรู้ ความสามารถที่ได้จากการศึกษามาสร้างประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมทั้งในชุมชน สังคม ประเทศชาติ และโลกอนุรักษั ทรัพยากรธรรมชาติ พลังงาน และสิ่งแวดล้อม

หลักการ

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีแนวทางในการจัดดังนี้

1. ยึดหยุ่น สนองความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สังคม ประเทศชาติ โดย
 - สถานศึกษาเป็นผู้สร้างสาระการเรียนรู้รายภาคและรายปี
 - กำหนดเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นไปตามความต้องการของผู้เรียนในกลุ่มสาระการเรียนรู้เลือก
 - มีความยืดหยุ่นในการที่สถานศึกษาจะบริหารจัดการในสาระการเรียนรู้พื้นฐานและเลือกในเรื่องเวลาเรียนได้
2. ทุกส่วนในสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
 - คณะกรรมการ โรงเรียนมีบทบาทในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ และกำกับโรงเรียนตามธรรมนูญโรงเรียน
 - องค์กรภายนอก มีบทบาทในการกำกับ และประเมินคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน
3. มีความสมดุลทั้งสาระการเรียนรู้ เวลา และเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียนของการจัดการศึกษา มีความพอดีระหว่าง
 - (1) พัฒนาผู้เรียนในลักษณะองค์รวม ให้มีความสมดุลในทุกช่วงชั้นของการจัดการศึกษา มีความพอดีระหว่าง
 - การเป็นผู้นำกับการเป็นผู้ตาม
 - ความสามารถในการทำงานเป็นหมู่คณะกับความสามารถในการดำรงตนอย่างปัจเจกบุคคล
 - เสรีภาพกับความรับผิดชอบ
 - สมรรถนะในการแข่งขันกับความสมดุล
 - การเห็นคุณค่าของวิทยาการสมัยใหม่กับความชื่นชมในภูมิปัญญาดั้งเดิม
 - การเพิ่มพูนทักษะและความสามารถเฉพาะทางกับการเพิ่มพูนสุนทรียภาพและความรอบรู้ในภาพรวม
 - ฯลฯ
 - (2) เน้น Capability Model มากกว่า Knowledge Model ทั้งนี้ โดยเน้นการพัฒนาทักษะ (Skill – Based) มากกว่าความรู้ (Knowledge – Based)
4. มีความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางการศึกษา
 - คนปกติและผู้ด้อยโอกาสมีความเสมอภาคกันในการเรียนร่วมกัน
 - ผู้ที่จบหลักสูตรมีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด

5. ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การเรียนรู้ตลอดชีวิต และการใช้เวลาว่างอย่างสร้างสรรค์ มุ่งให้ผู้เรียนรู้วิธีการเรียนรู้ เรียนรู้อย่างต่อเนื่องและเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้
 - เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้
 - เป็นผู้ที่สะสมองค์ความรู้
 - มีความก้าวหน้าในอาชีพและการดำรงชีวิต
6. เสริมสร้างเอกภาพของชาติ มีความพอดีระหว่างความเป็นไทยและความเป็นสากล
7. เปิดโอกาสให้มีการถ่ายทอดผลการเรียนรู้จากในระบบ นอกกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย รวมทั้งการเทียบประสบการณ์
8. มุ่งให้สอดคล้องกับความก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

จุดหมาย

จุดหมายหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนสมดุลทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย ปัญญา และสังคม

โดยกำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่มุ่งปลูกฝังให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนดังนี้

1. มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม สามารถทำงานและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมไทย
2. มีสุขภาพ และบุคลิกภาพดี มีสุนทรียภาพ
3. มีความสามารถในการคิด การแก้ปัญหา มีความเป็นผู้นำ และมีวิสัยทัศน์
4. มีความรู้และทักษะที่จำเป็น และมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต
5. มีความภูมิใจในความเป็นไทยและเป็นพลเมืองดี ตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
6. มีความพร้อมที่จะร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ ในการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม และสามารถแข่งขันอย่างสันติในสังคมโลก

มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

หลักสูตรฉบับนี้ นอกจากจะกำหนดจุดหมายไว้ชัดเจนแล้ว ยังได้กำหนดมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานขั้นต่ำที่เกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนที่เป็นผลผลิตของหลักสูตร

พร้อมตัวบ่งชี้ความสำเร็จ (Benchmark) ของช่วงชั้นปีที่ 1 – 3, 4 – 6, 7 – 9 และ 10 – 12 จำนวน 18 มาตรฐาน ดังนี้

1. มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ศรัทธา และมุ่งมั่นในความดี
2. ปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ
3. เห็นคุณค่าในตนเองและพึ่งตนเอง
4. มีสุนทรียภาพ
5. มีสุขภาพและบุคลิกภาพดี
6. มีความสามารถในการคิดไตร่ตรอง คิดอย่างมีวิจารณญาณ และคิดอย่างสร้างสรรค์
7. มีความสามารถในการตัดสินใจ การแก้ปัญหา และมีวิสัยทัศน์ในการดำเนินชีวิต
8. มีทักษะในการสื่อสาร
9. มีทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
10. มีทักษะการจัดการและสามารถใช้และพัฒนาเทคโนโลยี
11. มีความรู้และทักษะตามสาระการเรียนรู้
12. รักการเรียนรู้และรู้วิธีการเรียนรู้
13. สามารถทำงาน รักการทำงาน และทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข
14. มีจิตสำนึกในการรักษาประโยชน์ของส่วนรวม
15. มีเจตคติที่ดี มีประสบการณ์และทักษะในงานอาชีพสุจริต
16. อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
17. ภูมิใจในท้องถิ่น ประเทศชาติ และความเป็นไทย
18. มีจิตสำนึกและปฏิบัติตามวิถีทางประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

มาตรฐานที่กำหนดไว้นี้ สถานศึกษาต้องใช้เป็นเป้าหมายในการพัฒนา ผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด พร้อมทั้งใช้ในการกำกับ ตรวจสอบ การจัดการศึกษา ของสถานศึกษาในส่วนขององค์กรระดับจังหวัดจะใช้ในการควบคุมคุณภาพโดยการกำกับตรวจสอบ และประเมินคุณภาพการศึกษาทุกช่วงชั้น

โครงสร้างหลักสูตร

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดสารการเรียนรู้ไว้ 8 กลุ่ม ซึ่งประกอบด้วยการพัฒนาคน สุนทรียศิลป์ สังคมศึกษา ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี การ

งานและอาชีพ และภาษาต่างประเทศ การจัดสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มนี้ ยึดแกนร่วมของการเรียนรู้ (The Common Core of Learning) เพื่อต้องการบูรณาการการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่โลกกลายเป็นชั้นเรียน ได้แก่ การดูแลตนเองและสังคมโลก (Personal and Global Stewardship) การสื่อสาร (Communication) การใช้เหตุผลและการแก้ปัญหา (Reasoning and Problem Solving) และ บันทึกมนุษยชาติ (The Human Record) หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน แบ่งเป็น 4 ช่วง คือ ชั้นปีที่ 1 – 3 ชั้นปีที่ 4 – 6 ชั้นปีที่ 7 – 9 และชั้นปีที่ 10 – 12

ขอบข่ายสาระการเรียนรู้

ในแต่ละกลุ่มประกอบด้วย

1. ความรู้ (Knowledge)

- ความรู้เชิงกระบวนการ (Procedural)
- ความรู้เชิงประกาศ (Declarative)
- ความรู้เชิงเนื้อหา (Contextual)

2. ทักษะ (Skill) ที่จำเป็นต้องส่งเสริมและพัฒนาให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ เช่น ทักษะพื้นฐาน ทักษะการคิด ทักษะการสื่อสาร ทักษะส่วนบุคคล ทักษะการจัดการ ทักษะในงานอาชีพ

3. คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม

ขอบข่ายสาระการเรียนรู้นอกจากจะมุ่งพัฒนาตนเองของผู้เรียนแล้ว ยังมุ่งเน้นความเป็นชาตินิยม ความเติบโตทางสังคม และเศรษฐกิจของประเทศ และการแข่งขันสู่ความเป็นผู้นำ

การจัดสาระการเรียนรู้ จัดเป็นสาระการเรียนรู้พื้นฐานและสาระการเรียนรู้เลือก

สาระการเรียนรู้พื้นฐาน เป็นสาระการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน ซึ่งมี 8 กลุ่ม ผู้เรียนจะต้องเรียนกลุ่มใดบ้าง จะเป็นไปตามโครงสร้างที่กำหนดไว้ในแต่ละช่วงชั้น สำหรับสาระการเรียนรู้เลือก ไม่มีการกำหนดไว้ในโครงสร้างว่าจะต้องเรียนสาระการเรียนรู้กลุ่มใด ทั้งนี้ เพื่อให้สถานศึกษา ผู้ปกครองและผู้เรียนได้มีการปรึกษาหารือร่วมกันในการจัดสาระการเรียนรู้เลือกสนองความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น

สัดส่วนของการจัดสาระการเรียนรู้ในกลุ่มพื้นฐานและกลุ่มเลือกนั้น ในช่วงชั้นปีที่สูงขึ้น เปิดโอกาสให้สถานศึกษามีอิสระในการที่จะจัดสาระการเรียนรู้เลือกให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่นมากขึ้น

การจัดสัดส่วนกลุ่มสาระการเรียนรู้พื้นฐาน : เลือก

ปีที่ 1 – 3 = 100 : 0

ปีที่ 4 – 6 = 95 : 5

ปีที่ 7 – 9 = 60 : 40

ปีที่ 10 – 12 = 30 : 70

กลุ่มสาระการเรียนรู้พื้นฐาน ในช่วงการศึกษาปีที่ 1 – 3 เน้นการพัฒนาจิตใจ สุขภาพ ปัญญา ส่วนสาระการเรียนรู้ที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ (ภาษาไทย และคณิตศาสตร์) ยังให้ความสำคัญ

โครงการ (Project) หลักสูตรนี้ให้ความสำคัญกับการที่ให้ผู้เรียนได้สร้างผลผลิตที่มีคุณภาพจากการปฏิบัติจริง โดยได้ใช้เวลาอย่างสร้างสรรค์ในระหว่างเรียน และนักเรียนจะต้องทำโครงการตามที่กำหนดไว้ในโครงสร้าง

1. โครงสร้างตามสาระการเรียนรู้ เป็นโครงการที่นักเรียนจะต้องนำความรู้ทักษะที่เรียนในกลุ่มสาระการเรียนรู้้นั้นมาบูรณาการใช้ในการทำโครงการ

2. โครงการตามความสนใจ เป็นโครงการที่นักเรียนจัดทำตามความถนัด ความสนใจ และความต้องการของนักเรียน นักเรียนจะต้องนำความรู้และทักษะในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ มาบูรณาการการใช้ จัดทำโครงการตามที่นักเรียนสนใจ ซึ่งจะได้ผลผลิตที่มีคุณภาพสอดคล้องกับการดำรงชีวิตจริง

การจัดโครงการตามโครงสร้าง ในช่วงการศึกษาระยะต้น ๆ จะเน้นโครงการ ตามสาระการเรียนรู้มากกว่าโครงการตามความสนใจ แต่ในช่วงการศึกษาที่สูงขึ้น จะเน้นโครงการตามความสนใจมากกว่าโครงการตามสาระการเรียนรู้

กิจกรรมเสียสละต่อสังคม เน้นส่วนที่ให้ผู้เรียนปฏิบัติ เพื่อสร้างนิสัยและปลูกฝังการเสียสละต่อสังคม เช่น ลูกเสือ เนตรนารี ผู้บำเพ็ญประโยชน์ ยุวภาษาฯ ฯลฯ

โครงสร้างของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เปิดโอกาสให้สถานศึกษา มีความคล่องตัวและยืดหยุ่นในการบริหารหลักสูตร อาทิ การจัดกลุ่มสาระการเรียนรู้ให้เรียนการจัดเวลาสำหรับแต่ละกลุ่มการเรียนรู้ (เช่น สาระการเรียนรู้สังคมศึกษาในช่วงชั้นปีที่ 7 – 9 กำหนดไว้ 6 หน่วยกิต ใน 3 ปี สถานศึกษาแต่ละแห่งอาจจะจัดสาระการเรียนรู้แตกต่างกัน เช่น จัดสาระการเรียนรู้รายภาค ภาคเรียนละ 1.00 หน่วยกิต หรือภาคเรียนละ 2.00 หน่วยกิต หรือภาคเรียนละ 3.00 หน่วยกิต หรือในแต่ละภาคเรียน จำนวนหน่วยกิตไม่เท่ากัน)

ตารางที่ 5 ตารางสัดส่วนเวลาเรียน (ชั่วโมง / หน่วยกิต ต่อ 3 ปี)

สาระการเรียนรู้	ชั้นปีที่ 1 – 3	ชั้นปีที่ 4 – 6	ชั้นปีที่ 7 – 9		ชั้นปีที่ 10 - 12	
	ชั่วโมง/3ปี	ชั่วโมง/3ปี	ชั่วโมง/3ปี	นก. / 3ปี	ชั่วโมง/3ปี	นก. / 3ปี
พื้นฐาน	2880	2730	2040	51.0	1440	36.0
1. การพัฒนาดน	360	240	120	3.0	120	3.0
2. สุนทรียศิลป์	240	240	120	3.0	120	3.0
3. สังคมศึกษา	360	240	240	6.0	120	3.0
4. ภาษาไทย	360	360	240	6.0	120	3.0
5. คณิตศาสตร์	240	240	240	6.0	120	3.0
6. วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี	240	240	240	6.0	120	3.0
7. การงานและ อาชีพ	120	120	120	3.0	-	-
8. ภาษาต่าง ประเทศ	120	120	120	3.0	120	3.0
-โครงการตาม สาระการเรียนรู้*	600	600	120	3.0	120	3.0
- โครงการตาม ความสนใจ	240	330	480	12.0	480	12.0
เลือก	-	150	1440	36.0	2640/3360**	66.0/84.0**
	-	150	1440	36.0	2640/3360	66.0/84.0
กิจกรรมเสีสละ ต่อสังคม	120	120	120	-	120	-
รวม	3000	3000	3600	87.0	4200/4800**	102/120.0**

* โครงการตามสาระการเรียนรู้ บูรณาการในการจัดการเรียนรู้ของทุกกลุ่ม

** ชั้นปีที่ 10 – 12 จำนวน ชั่วโมงเรียน / หน่วยกิต สูงสุด ของสาระการเรียนรู้เลือก สำหรับการ
ศึกษาระดับ ปวช.

การจัดการเรียนรู้

มนุษย์เป็นทรัพยากรที่มีค่ายิ่ง การจัดการศึกษาจึงต้องให้ความสำคัญกับผู้เรียน ตั้งแต่การวางรากฐาน พัฒนาการของชีวิตตั้งแต่แรกเกิด การพัฒนาศักยภาพ และขีดความสามารถด้านต่าง ๆ ที่จะดำรงและประกอบอาชีพได้อย่างมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี

การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาระดับพื้นฐานมุ่งพัฒนาผู้เรียนในลักษณะองค์รวม มีความสมดุลทั้งด้านจิตใจร่างกาย ปัญญาและสังคมในทุกช่วงชั้นของการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนมีความสามารถในการพัฒนาตนเองตามเป้าหมายและวิธีการที่วางไว้ ให้มีความพึงพอใจในความสุขของสถานะที่ตนเองดำรงอยู่ ในช่วงหกปีแรกเน้นการ ฝึกปฏิบัติให้ผู้เรียนพึ่งตนเอง มีความรับผิดชอบ มีวินัย และการมีส่วนร่วม สำหรับในช่วงหกปี หลังจะให้ความสำคัญกับความรู้และทักษะ

มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนมีความสามารถทางอารมณ์ (Emotional Ability) หรือ ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence) ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นต่อการใช้ชีวิต โดยมุ่งปลูกฝังตั้งแต่เล็ก ๆ ให้มีความเข้าใจตนเอง เข้าใจ เห็นอกเห็นใจผู้อื่นและสามารถแก้ไขข้อขัดแย้งทางอารมณ์ อันจะนำไปสู่การยกระดับจิตใจมีความสุขอย่างที่เราควรจะเป็นและสามารถที่จะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้ นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเอง (Self Esteem) ด้วยการสร้างภาพพจน์ ด้านบวกให้กับตัวเอง โดยใช้พลังคำพูด (การใช้คำพูดดี ๆ กับตัวเอง และการรับฟังคำพูดดี ๆ จากผู้อื่น) พลังจินตนาการ (จินตนาการของคนเรามีความสัมพันธ์เป็นอย่างยิ่งกับการเปลี่ยนแปลงภาพพจน์ตัวเอง) ภาวะแห่งการเรียนรู้ (Trance) หรือ ภาวะแห่งสมาธิ (จะเกิดขึ้นเมื่อสมองของคนเราส่งคลื่นสมองอัลฟาออกมา ในสภาวะนั้นจะมีจิตใจสงบ เยือกเย็น สมดุล แต่มีความตื่นตัวพร้อมที่จะทำกิจกรรมใด ๆ ของชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด สามารถจะรับข้อมูลใหม่ ๆ เข้ามาได้อย่างรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงภาพพจน์ของตัวเองเป็นไปอย่างง่ายดาย และรวดเร็วที่สุด) พลังสติ หรือพลังสมาธิ (คือสภาวะที่จิตของเราเป็นหนึ่งเดียว ในการจดจ่อกับสิ่งที่ต้องทำในปัจจุบัน ทำให้ประสิทธิภาพในการทำภารกิจใด ๆ ในชีวิตเป็นไปได้สูงสุด พลังแห่งความรัก (เป็นพลังด้านบวกที่ทำให้ชีวิตสดใสหรือเป็นจุดเริ่มต้น และเป็นจุดหมายปลายทางของชีวิตที่มีความสุข)

ในการพัฒนาด้านปัญญามุ่งปลูกฝังและพัฒนาคิดของผู้เรียน ให้มีคุณภาพ หรือมีความสามารถในการคิดระดับสูง คนที่มีคุณภาพ การคิดที่ดี จะมีสมรรถภาพสมองที่ดีหรือผู้ที่มีสมรรถภาพสมองที่ดี จะมีผลผลิตของการคิดที่ดี ดังนั้น ในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพ

การคิด จะต้องพัฒนาหรือส่งเสริมสมรรถภาพสมองควบคู่กับวิธีการคิด (กระบวนการทางสมอง) ในการพัฒนาสมรรถภาพสมอง ต้องจัดให้มีระบบการเตรียมความพร้อมทางสมอง เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาสมองทั้งด้านซ้ายและด้านขวา และกระตุ้นส่งเสริมให้สมองทั้งสองด้านของผู้เรียนได้ทำงานอย่างมีสมดุล ซึ่งจะทำให้การเรียนรู้ถึงขีดสุดศักยภาพของมนุษย์ได้มนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ

การพัฒนาสมรรถภาพสมอง สถานศึกษาควรจัดให้กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ และให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง จนเป็นนิสัยติดตัวไป

1. ฝึกให้ผู้เรียนได้คืบหน้าวันละ 6-8 ถ้วยเพื่อให้เซลล์สมองทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพในระดับสูง

2. ให้มีความรู้ในการที่จะรับประทานอาหารที่ถูกหลักโภชนาการ ซึ่งจะทำให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

3. ฝึกการหายใจ เพื่อให้กระบวนการคิดดี

4. ให้ฟังเพลงบรรเลงที่มีคุณภาพ ทำให้สมองทั้งสองด้าน สอดคล้องกันทั้งระบบ เกิดการเรียนรู้อย่างรวดเร็ว เกิดกระบวนการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์และเพิ่มความจำลึก

5. ฝึกการบริหารสมอง

1) ให้เคลื่อนไหวข้ามจุดกึ่งกลาง ทำให้สมองด้านซ้ายและด้านขวา ประสานกัน

2) ให้ยืดและเหยียด เพื่อลดความเครียดทำให้อารมณ์สงบ

3) ให้คลายจุดต่าง ๆ ทำให้อารมณ์และความคิดประสานกัน

การปลูกฝังหรือการพัฒนาการคิดต้องเริ่มทำตั้งแต่ผู้เรียนเข้าสู่สถานศึกษา เพราะผู้เรียนมีธรรมชาติของการอยากรู้ อยากเห็นสูงอยู่แล้ว ถ้าผู้เรียนได้รับการกระตุ้นส่งเสริมตั้งแต่เริ่มต้น ก็จะเป็นการช่วยพัฒนาศักยภาพทางการคิดที่มีอยู่ภายในตัวให้ก้าวหน้าขึ้นสู่ขีดสูงสุด เป้าหมายของการพัฒนาความสามารถในการคิดที่ต้องการให้เกิดขึ้นในผู้เรียน คือ การคิดไตร่ตรอง (Reflective Thinking) การคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) หากสถานศึกษาสามารถพัฒนาการคิดทั้ง 3 ด้าน ดังกล่าว ให้เกิดขึ้นในผู้เรียน ก็จะนำไปสู่การเกิดโครงสร้าง กระบวนการคิด (Metacognitive Thinking) ของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนมียุทธศาสตร์ การคิดของตนเอง สามารถกำกับและควบคุมกระบวนการคิด

ยุทธศาสตร์การสอนที่จะนำไปสู่การพัฒนาความสามารถในการคิด ได้แก่

1. สอนด้วยการตั้งคำถาม (Questioning) โดย

- ใช้หมวดความคิด 6 ใบ ของ Edward de Bono

- ใช้กรอบการถามของ Benjamin Bloom
- ใช้คำถามความคิดสร้างสรรค์ทั้งคำถามเดี่ยวและคำถามแบบชุด

2. สอนโดยใช้แผนที่ความคิด (Mind Mapping) ฝึกการวิเคราะห์ (สมองด้านซ้าย) และสังเคราะห์ (สมองด้านขวา)

3. การเรียนรู้แบบปรึกษาหารือ (Negotiated Learning)

4. บันทึกการเรียนรู้ (Learning Logs) บันทึกข้อสงสัย ความรู้สึกส่วนตัว ความคิดที่เปลี่ยนไป

5. การถามตนเอง (Self - Questioning) ในการวางแผน จัดระเบียบ คิดไตร่ตรอง ในเรื่องการเรียนรู้ของตน

6. การประเมินตนเอง (Self - Assessment) เพื่อประเมินความคิดและความรู้สึกของตน
หลักสูตรฉบับนี้เน้นกระบวนการเรียนรู้ด้วยสมอง ด้วยกาย และด้วยใจ ให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ผ่านกระบวนการคิดด้วยตนเอง โดยการเชื่อมโยงกับธรรมชาติ จินตนาการ ความงาม ปัญญา และฐานความจริง เพื่อให้สามารถระดมองค์ความรู้ และพัฒนาตนเองให้สมบูรณ์ กระบวนการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้อย่างมีพลัง เมื่อผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม (Participatory Learning) อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการสร้างสรรค์ด้วยตนเอง และมีโอกาสในการเลือก การให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเห็นงานของตนเอง ทำให้มีความหมายและสร้างความพึงพอใจ เป็นแรงจูงใจที่ดี ทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ใหม่ ๆ ได้มากยิ่งขึ้น

กระบวนการเรียนการสอน ใช้มาตรฐานและตัวบ่งชี้ความสำเร็จ (Benchmark) เป็นเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียน เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียน

- มีส่วนร่วม ตัดสินใจการวางแผนการเรียนและประเมินผลการเรียนของตน
- แสดงออกอย่างอิสระ เพื่อได้สร้างสรรค์ผลงานที่มีคุณภาพ ทั้งในรูปแบบโครงงานและกิจกรรมต่าง ๆ
- เป็นผู้ปฏิบัติเรียนรู้จากสภาพจริง มีประสบการณ์ตรงสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ฝึกหัดสร้างความเป็นชุมชน ฝึกการจัดการการติดต่อสื่อสารการอยู่ร่วมกัน ฝึกสมาธิ ฯลฯ
- ทำงานเป็นทีมมากที่สุด เพื่อการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ การทำงานร่วมกันด้วยความสุขและสร้างสรรค์
- เรียนรู้จากรอบตัวและโลกกว้าง

การสอนเน้นการสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ มีการบูรณาการภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้และข้ามกลุ่มสาระการเรียนรู้ให้มากที่สุด เพื่อให้ผู้เรียนเห็นความเชื่อมโยงที่เป็นระบบ มีการจัดบรรยากาศด้านกายภาพ และด้านจิตใจที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีการเสริมแรงทางบวกให้ผู้เรียนมีการบันทึกการเรียนรู้เพื่อช่วยให้เรียนรู้ตัวเองมากขึ้น เกิดการพัฒนาการคิดไตร่ตรองและโครงสร้างกระบวนการคิด ฝึกให้ผู้เรียนมีการวางแผนการเรียน มีการประเมินตนเอง อันจะนำไปสู่การพัฒนาตนเอง มีการวิเคราะห์หาจุดอ่อนของผู้เรียน เพื่อผลักดันหรือพัฒนาให้ผู้เรียนก้าวหน้า รวมทั้งการฝึกให้ผู้เรียนได้ใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือการเรียนรู้

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ให้ความสำคัญกับโครงงาน ซึ่งผู้เรียนจะต้องทำทั้งโครงงานตามกลุ่มสาระการเรียนรู้และข้ามกลุ่มสาระการเรียนรู้ อาจจะเป็นโครงงานเดี่ยวหรือโครงงานที่ทำเป็นกลุ่มผู้เรียนจะต้องเป็นผู้เริ่มต้นคิดลงมือทำเมื่อมีปัญหาที่ต้องหาทางแก้ปัญหา มีการทำรายงานและเสนอผลงานของนักเรียนเอง ผู้สอนต้องคอยช่วย แนะนำให้นักเรียนทำด้วยความสนุกเป็นธรรมชาติ

กระบวนการเรียนการสอนต้องให้มีการบูรณาการทั้งในกลุ่มสาระการเรียนรู้ (Intradisciplinary) และบูรณาการข้ามกลุ่มสาระการเรียนรู้ (Interdisciplinary)

การบูรณาการภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนมองเห็นความเชื่อมโยง และความสัมพันธ์ระหว่างความคิด ทักษะ และแนวคิดภายในสาระการเรียนรู้ สามารถที่จะสร้างรูปแบบการคิดที่หลากหลายยิ่งขึ้น สำหรับการบูรณาการข้ามกลุ่มสาระการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมหรือการงานเพื่อสร้างความหมายด้วยการใช้ประสบการณ์ของตนเอง พร้อมกับปรับการเชื่อมโยงต่อเนื่องระหว่างความคิดต่าง ๆ ไปในขณะเดียวกัน การบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ ทำให้นักเรียนต้องใช้วิธีการที่หลากหลาย ในการเชื่อมต่อระหว่างการเรียน และช่วยให้นักเรียนสามารถรวบรวมข้อมูลในลักษณะภาพรวม แทนที่จะแยกเป็นส่วน การเรียนจะเน้นที่ศูนย์รวม ห้องเรียนจะกลายเป็นพิพิธภัณฑ์ ห้องปฏิบัติการ ศูนย์คอมพิวเตอร์ ห้องสมุด ฯลฯ

บุคลากรที่เกี่ยวข้อง

การนำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ผู้เกี่ยวข้องจะต้องเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตน และต้องปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่นั้น

ผู้เรียน ต้องมีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง และเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น

ผู้สอน คือ ผู้จัดการ ต้องวางแผนการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ แนะนำ ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ ช่วยพัฒนาผู้เรียน ช่วยตกแต่งความรู้ของผู้เรียนให้สมบูรณ์ ให้เรียนอย่างมีความสุข มีประสิทธิภาพ ให้ความรัก ให้ความมั่นคง ให้ข้อมูลย้อนกลับทางทรัพยากรการเรียนรู้และสร้างสรรค์ สิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้

ผู้บริหาร จะต้องสร้างความตระหนักให้บุคลากรในสถานศึกษามุ่งมั่นในคุณภาพและบริหารจัดการให้สถานศึกษามีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานที่กำหนดไว้ในแต่ละช่วงชั้น

ผู้ปกครอง มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา รวมทั้งมีบทบาทในการกำกับดูแลการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

คณะกรรมการโรงเรียน มีส่วนร่วมในการจัดทำธรรมนูญในโรงเรียน เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ส่งเสริมและสนับสนุน กำกับ ดูแลการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

มาตรฐานกลุ่มสาระการเรียนรู้

ส่วนกลางจะกำหนดมาตรฐานกลุ่มสาระการเรียนรู้และตัวบ่งชี้ความสำเร็จของช่วงชั้นปีที่ 1 – 3, 4 – 6, 7 – 9 และ 10 – 12 ทั้ง 8 กลุ่ม จากมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

หลักสูตรฉบับนี้เปิดโอกาสให้สถานศึกษาได้พัฒนาหลักสูตรเอง โดยการจัดสาระการเรียนรู้รายปีและรายภาคเรียนจากมาตรฐานกลุ่มสาระการเรียนรู้และตัวบ่งชี้ความสำเร็จ สามารถที่จะบริหารจัดการในเรื่องเวลา การจัดประสบการณ์ การกำหนดหน่วยกิต ของสาระการเรียนรู้รายภาคเรียน โดยให้คณะกรรมการโรงเรียนเป็นผู้อนุมัติสาระการเรียนรู้รายภาคเรียน/รายปี ที่สถานศึกษาเป็นผู้จัดทำ

เครือข่ายการเรียนรู้

เพื่อให้ผู้เรียนได้ขยายขอบฟ้าของความรู้ จึงมุ่งเน้นเครือข่ายการเรียนรู้ บ้าน โรงเรียน ชุมชน สังคม และโลก

สื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอนที่ใช้ในโรงเรียน ให้สถานศึกษาเป็นผู้ดำเนินการที่จะจัดทำและเลือกใช้ ภายใต้การกำกับของคณะกรรมการโรงเรียน

การประเมินผลการเรียน

ในการประเมินผลการเรียน จะประเมินตามมาตรฐานและตัวบ่งชี้ความสำเร็จที่ใช้เป็นเป้าหมายของการพัฒนาผู้เรียน

- กระบวนการประเมินผลจะทำความคู่กับกระบวนการเรียนการสอน
- ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนรู้ของตน
- ใช้วิธีการประเมินจากสภาพจริง ใช้แฟ้มสะสมงาน การประเมินตนเองของผู้เรียน การบันทึกจากผู้เกี่ยวข้อง เป็นต้น
- สถานศึกษาเป็นผู้ประเมินผลการเรียน ภายใต้การกำกับของคณะกรรมการโรงเรียน

การกำกับ ติดตาม ตรวจสอบ ประเมินและรายงาน

ในการกำกับ ติดตาม ตรวจสอบ ประเมิน และรายงาน

- มีเครือข่ายการกำกับ ติดตาม ตรวจสอบ ประเมิน และรายงาน การใช้หลักสูตร
- ทุกกลุ่มทุกฝ่ายในสังคมมีส่วนร่วมในรูปคณะกรรมการ
- มีการประเมินคุณภาพการศึกษาในชั้นปีที่ 3, 6, 9 และ 12 โดยองค์การระดับจังหวัด
- องค์การส่วนกลางและองค์การระดับจังหวัด ประเมินคุณภาพการศึกษา ระดับชาติ
- นำผลการประเมินคุณภาพการศึกษาไปใช้ในการแทรกแซง เพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาของจังหวัด รวมถึงการกำหนดนโยบายการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้

การปฏิรูปการศึกษาเป็นยุทธศาสตร์สำคัญของประเทศที่ได้นำมาใช้ในการแก้ปัญหาของชาติ โดยได้มีการกำหนดสาระสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาไว้หลายแนวทาง และแนวทางหนึ่งที่กำลังอยู่ในห่วงปฏิรูปกันครั้งยิ่งใหญ่ก็คือ การปฏิรูปการเรียนรู้ ซึ่งมีสาระที่เกี่ยวข้องดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป. : 45-47) ได้นำเสนอสาระสำคัญของการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ไว้โดยมีสาระสำคัญคือ

1. ความหมาย

การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ เป็นการเปลี่ยนแปลงแนวคิดและวิธีการในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เจริญเต็มตามศักยภาพ และเพื่อการเรียนรู้ร่วมกันของทุกฝ่าย

2. เป้าหมาย

ในการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้นั้น เพื่อให้ผู้เรียนมีลักษณะดังนี้ เป็นเด็กดี ขยัน อดทน พร้อมจะทำประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น แสวงหาความรู้เป็น มีเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ ทั้งภาษา คอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยี คิดวิจารณ์ญาณได้ แก้ปัญหาเป็น คิดสร้างสรรค์ สื่อสารถ่ายทอดความรู้ความคิดได้ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มีสุขภาพกาย ใจสมบูรณ์ จิตใจเข้มแข็ง

3. วัตถุประสงค์

เพื่อมุ่งให้มีการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนทุกคนได้รับการพัฒนาเต็มศักยภาพ โดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดในการเรียนรู้ของผู้เรียน

4. สภาพความสำเร็จ

- 4.1 เรียนด้วยสุข สนุกร่วมกัน ฉันทมิตร
- 4.2 ผู้เรียนมีสิทธิเรียนและทำตามประสงค์
- 4.3 เรียนเองจากสื่อมากมาย เกิดความหมายที่ยั่งยืน
- 4.4 เรียนที่ตรงกับชีวิตจริง สิ่งรอบตัว
- 4.5 ผลงานเกิดมากมายจากได้คิด ทำด้วยจิตมุ่งปรับปรุงอยู่เสมอ
- 4.6 สร้างความรู้เองได้จากสิ่งหลากหลายที่ได้เจอ
- 4.7 ใฝ่เรียนรู้อยู่เสมอ ต่อเนื่องไป

5. หลักการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้

5.1 การเรียนรู้เกิดได้กับทุกคนทุกที่ทุกเวลา การเรียนรู้ที่มีความหมายหลากหลายนำไปใช้จริงและเรียนรู้อย่างสมดุล

5.2 การจัดการเรียนรู้ต้องยึดผู้เรียนเป็นตัวตั้ง การจัดการเรียนรู้ต้องเน้นทักษะนำสาระคุณธรรม

5.3 การปฏิรูปการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ถ้าทุกฝ่ายเชื่อมั่นศรัทธา ดำเนินงาน และเรียนรู้ด้วยกัน

6. กระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญและพึงประสงค์ 5 ลักษณะ

- 6.1 การเรียนรู้อย่างมีความสุข
- 6.2 การเรียนรู้จากการคิดปฏิบัติจริง
- 6.3 การเรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่น
- 6.4 การเรียนรู้แบบองค์รวม
- 6.5 การเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง

7. การประเมินผลการเรียนรู้

การประเมินผลการเรียนรู้เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการจัดการเรียนรู้ และเป็นส่วนเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ นั่นคือ ต้องดำเนินการร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ทั้งการจัดการเรียนรู้และการประเมินผลการเรียนรู้ การประเมินผลการเรียนรู้ที่เหมาะสมนั้นต้องประเมินอย่างรอบด้าน ในสภาพจริงที่เกิดขึ้น ทั้งด้านความรู้ ความคิด ความรู้สึก ความสามารถและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยใช้วิธีการประเมินผลที่หลากหลาย ให้ได้ข้อมูลจริงที่ครบถ้วน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกส่วนต้องมีส่วนร่วมในการประเมินผล โดยเฉพาะเด็กซึ่งมีส่วนได้ส่วนเสีย และได้รับผลจากการประเมินโดยตรงต้องมีส่วนร่วมในการประเมินผล ทั้งการวางแผน วิธีการและสิ่งที่จะประเมิน โดยการร่วมประเมินผลและนำผลการประเมินมาใช้ในการประเมินความรู้นั้น มุ่งเน้นเพื่อการพัฒนาเป็นสำคัญ โดยทุกฝ่ายเพื่อเป้าหมายสำคัญคือ การพัฒนาผู้เรียนและต้องนำผลการประเมินมาใช้อย่างคุ้มค่า

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 12-13) ได้แสดงกระบวนการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ คือ กระบวนการทางปัญญาที่พัฒนาบุคคลอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีความสุข บูรณาการเนื้อหาสาระตามความเหมาะสมของระดับการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนสอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน ทันท่วงที เน้นกระบวนการคิด และการปฏิบัติจริง ได้เรียนรู้ตามสภาพจริง สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้กว้างไกล เป็นกระบวนการที่มีทางเลือกและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย น่าสนใจ เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีผู้เรียน ครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายร่วมกันจัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ และมุ่งประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และคนมีความสุข

จึงกล่าวได้ว่า การปฏิรูปการเรียนรู้ถือเป็นนโยบายและวิธีการที่สำคัญในการบริหารการศึกษา ซึ่งทุกสถานศึกษาควรที่จะนำมาใช้เป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาคุณภาพนักเรียน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาสภาพความสำเร็จให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นสำคัญ อันจะส่งผลให้การปฏิรูปการศึกษาเกิดสัมฤทธิ์ผลตรงตามความคาดหวังของสังคมได้นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 34) ได้เสนอแนวทางและวิธีการจัดการเรียนการสอนที่สามารถ

นำมาใช้ในการพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม สามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข เรียนรู้อย่างเป็นองค์รวม เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่น และเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง ดังนี้

1. การเรียนการสอนแบบบูรณาการ
2. การเรียนการสอนแบบโครงการ
3. การเรียนรู้โดยกรณีศึกษา
4. การเรียนการสอนโดยใช้ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์
5. การเรียนการสอนโดยใช้โครงงานวิทยาศาสตร์
6. การเรียนการสอนแบบสืบสอบ
7. การเรียนการสอนแบบแก้ปัญหา
8. การเรียนการสอนเพื่อสร้างความรู้
9. การเรียนการสอนเพื่อสร้างความคิดรวบยอด
10. การเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่ม
11. การเรียนแบบร่วมมือ
12. การสอนเสริมโดยเพื่อน
13. การเรียนที่บ้าน

การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ในปัจจุบันประเทศไทยอยู่ในระหว่างปฏิรูปการจัดการศึกษาอย่างกว้างขวาง โดยมีจุดมุ่งไปยังผู้เรียนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์เป็นสำคัญ ซึ่งผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาฝ่ายต่าง ๆ ได้กล่าวถึงสาระของการให้ความสำคัญกับผู้เรียน ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2542 : 21-29) ได้เสนอบทบัญญัติของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 หมวด 4 แนวทางจัดการศึกษา ซึ่งมีสาระที่เกี่ยวข้อง คือ

มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ ดังนี้

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการการเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกัน และแก้ไขปัญหา

3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

4. จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วน สมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกัน จากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ

6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 26 ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการของ ผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมและการทดสอบควบคู่ ไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับ และรูปแบบการศึกษา

มาตรา 27 ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ ในวาระหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะ อันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

มาตรา 30 ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้ง การส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

วัฒนาพร กระจับทุกซ์ (2541 : 8) ได้รวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของนักวิชาการต่าง ๆ ไว้มีรายละเอียดดังนี้

ดร.สงบ ลักษณะ กล่าวถึงการจัดการเรียนการสอนที่ควรจะเป็นไว้ว่า ควรเป็นการเรียนการสอนที่นักเรียนได้รับการยอมรับนับถือในการเป็นเอกัตบุคคล ได้เรียนรู้ด้วยวิธีที่เหมาะสมกับความสามารถ ได้เรียนสิ่งที่สนใจต้องการหรือมีประโยชน์ ได้ปฏิบัติตามกระบวนการเพื่อการเรียนรู้ ได้รับการเอาใจใส่ ประเมิน และช่วยเหลือเป็นรายบุคคล และได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ และสำเร็จตามอัธภาพ

ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนที่พึงประสงค์ควรเป็นไปเพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น

ดร.โกวิท ประวาลพุกฤษ์ กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ตามหลักสูตร หมายถึง กระบวนการใด ๆ ที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการ เช่น กระบวนการกลุ่ม ทักษะกระบวนการ 9 ขั้นตอน กระบวนการสร้างความตระหนัก กระบวนการสร้างเจตคติ

ดร.อังฉรา วงศ์โสธร กล่าวว่า การเรียนที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของกระบวนการเรียนการสอนนั้น ครูผู้สอนจะเป็นผู้อำนวยการเรียนรู้ ช่วยเอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ขึ้นโดยการเตรียมเนื้อหา วัสดุอุปกรณ์ สื่อการเรียนต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับผู้เรียน ตลอดจนเป็นผู้คอยสอดส่องสำรวจในขณะที่ผู้เรียนฝึก และให้ข้อมูลป้อนกลับ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถแก้ไขปรับปรุงตนเองและเกิดพัฒนาการขึ้น

การจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง : โมเดลชิปปา

ทิสนา แคมมณี (2542 : 14-15) ได้สรุปที่มาของ “CIPPA” ไว้ดังนี้

C มาจากคำว่า Construct ซึ่งหมายถึง การสร้างความรู้ตามแนวคิดของ Constructivism กล่าวคือ กิจกรรมการเรียนรู้ที่ควรเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสสร้างความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจและเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายต่อตนเอง การที่ผู้เรียนมีโอกาสได้สร้างความรู้ด้วยตนเองนี้ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางสติปัญญา

I มาจากคำว่า Interaction ซึ่งหมายถึง การปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือสิ่งแวดล้อมรอบตัว กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคล และแหล่งความรู้ที่หลากหลาย ซึ่งเป็นการช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางสังคม

P มาจากคำว่า Physical Participation ซึ่งหมายถึง การให้ผู้เรียนมีโอกาสได้เคลื่อนไหวร่างกาย โดยการทำกิจกรรมในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งเป็นการช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางร่างกาย

P มาจากคำว่า Process Learning ซึ่งหมายถึง การเรียนรู้กระบวนการต่าง ๆ กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการต่าง ๆ ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต เช่น กระบวนการแสวงหาความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการกลุ่ม กระบวนการพัฒนาดตนเอง เป็นต้น การเรียนรู้กระบวนการเป็นสิ่งที่สำคัญ เช่นเดียวกับการเรียนรู้เนื้อหาสาระต่าง ๆ การเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการเป็นการช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมด้านสติปัญญาอีกทางหนึ่ง

A มาจากคำว่า Application ซึ่งหมายถึง การนำความรู้ที่ได้เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเรียน และช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ กิจกรรมการเรียนรู้ที่มีแต่เพียงการสอนเนื้อหาสาระให้ผู้เรียนเข้าใจ โดยขาดกิจกรรมการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้จะทำให้ผู้เรียนขาดการเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้การเรียนรู้ไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควร การจัดกิจกรรมที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้นี้เท่ากับเป็นการช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ในด้านใดด้านหนึ่งหรือหลาย ๆ ด้านแล้วแต่ลักษณะของสาระและกิจกรรมที่จัด

นอกจากนี้ ทิศนา ขัมมณี (2542 : 28 อ้างอิงจาก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2541 : 3-4) ได้แสดงตัวบ่งชี้การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยแยกเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นไว้ ดังนี้

ตารางที่ 6 แสดงตัวบ่งชี้การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง จำแนกตามตัวบ่งชี้
การเรียนของนักเรียนกับตัวบ่งชี้การสอนของครู

ตัวบ่งชี้การเรียนของนักเรียน	ตัวบ่งชี้การสอนของครู
1. นักเรียนมีประสบการณ์ตรง สัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2. นักเรียนฝึกปฏิบัติจนค้นพบความถนัดและวิธีการของตนเอง 3. นักเรียนทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม 4. นักเรียนฝึกคิดอย่างหลากหลายและสร้างสรรค์จินตนาการ ตลอดจนได้แสดงออกอย่างชัดเจนและมีเหตุผล 5. นักเรียนได้รับการเสริมแรงให้ค้นหาคำตอบ แก้ปัญหาทั้งด้วยตนเองและร่วมด้วยช่วยกัน 6. นักเรียนได้ฝึกค้น รวบรวมข้อมูลและสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง 7. นักเรียนเลือกทำกิจกรรมตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจ 8. นักเรียนฝึกตนเองให้มีวินัยและรับผิดชอบในการทำงาน 9. นักเรียนฝึกประเมิน ปรับปรุงตนเองและยอมรับผู้อื่น ตลอดจนสนใจใฝ่หาความรู้อย่างต่อเนื่อง	1. ครูเตรียมการสอนทั้งเนื้อหาและวิธีการ 2. ครูจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่ปลุกเร้าใจและเสริมแรงให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ 3. ครูเอาใจใส่นักเรียนเป็นรายบุคคล และแสดงความเมตตาต่อนักเรียนอย่างทั่วถึง 4. ครูจัดกิจกรรมและสถานการณ์ให้นักเรียนได้แสดงออกและคิดอย่างสร้างสรรค์ 5. ครูส่งเสริมให้นักเรียนฝึกคิด ฝึกทำ และฝึกปรับปรุงตนเอง 6. ครูส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม พร้อมทั้งสังเกตส่วนดีและปรับปรุงส่วนด้อยของนักเรียน 7. ครูใช้สื่อการสอนเพื่อฝึกการคิด การแก้ปัญหาและการค้นพบความรู้ 8. ครูใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและเชื่อมโยงประสบการณ์กับชีวิตจริง 9. ครูฝึกฝนกิริยามารยาทและวินัยตามวิถีวัฒนธรรมไทย 10. ครูสังเกตและประเมินพัฒนาการของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง

รูปแบบและวิธีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

อรรถชัย มูลคำ และคณะ (2542 : 30–31. อ้างอิงจาก กรมวิชาการ, 2539. และ Apel and Camozzi, 1996 : 98–139) ได้นำเสนอรูปแบบและวิธีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางหลายวิธี ซึ่งมีชื่อ ดังนี้

1. เกมการศึกษา
2. สถานการณ์จำลอง
3. กรณีตัวอย่าง
4. บทบาทสมมุติ
5. แก้สถานการณ์
6. โปรแกรมสำเร็จรูป
7. ศูนย์การเรียนรู้
8. ชุดการสอน
9. คอมพิวเตอร์ช่วยสอน
10. โครงงาน
11. การทดลอง
12. การถามตอบ
13. อภิปรายกลุ่มย่อย
14. การแก้ปัญหา
15. สืบสวนสอบสวน
16. กลุ่มสืบค้นความรู้
17. กลุ่มสัมพันธ์
18. การเรียนรู้แบบร่วมมือ
19. ความคิดรวบยอด
20. อริยสัจ 4
21. ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง
22. ทัศนศึกษานอกสถานที่
23. การเรียนรู้จากห้องสมุด
24. พัฒนาระบวนการคิด
25. ปทัสถานของกลุ่ม

26. งานวิเคราะห์ภาคสนาม
27. ศิลปสร้างสรรค์
28. พินิจวิเคราะห์แหล่งข้อมูล
29. การนำเสนอโดยวิดีโอ

ข้อดีและข้อเสียของการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

วไลพร คุณุทัต (2530 : 25) ได้กล่าวถึงข้อดีและข้อเสียของการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ไว้ดังนี้

1. ข้อดี

- 1.1 เป็นการเพิ่มพูนความเข้าใจและการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน เพราะเป็นการนำทฤษฎีมาปฏิบัติและต้องค้นคว้าฝึกฝนด้วยตนเอง
- 1.2 ผู้สอนสามารถติดตามผลการเรียนได้
- 1.3 ลดเวลาเรียนในห้องเรียน
- 1.4 เป็นการสนองความตั้งใจและความสนใจของแต่ละบุคคล

2. ข้อเสีย

2.1 ถ้าผู้เรียนขาดความสนใจที่จะเรียนแล้ว ผู้เรียนก็จะไม่มีการเรียนรู้เลย ดังนั้นการเตรียมการสอนของผู้สอนต้องมีการวางแผนการสอนอย่างดี มีความชัดเจนอยู่ในตัวเอง เพื่อให้ผู้เรียนได้ทำงานที่ผู้สอนได้มอบหมายทุกขั้นตอน

2.2 ผลการเรียนรู้ไม่ตรงตามจุดมุ่งหมายที่ผู้สอนกำหนดไว้ ที่เป็นเช่นนี้เพราะการที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยวิธีการของตนเอง โดยไม่ต้องมีผู้สอนเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้โดยตรงนั้น อาจทำให้ผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนไม่ตรงตามจุดมุ่งหมายที่ผู้สอนกำหนดไว้

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2541 : 57) ได้สรุปหลักการ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางไว้ดังนี้

1. ส่งเสริมให้ผู้เรียนค้นพบและสร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งต่าง ๆ ทำความเข้าใจ สร้างความความหมายของสาระข้อความรู้ให้แก่ตนเองและค้นพบข้อความรู้ด้วยตนเอง
2. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงที่สัมพันธ์สอดคล้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนค้น คิด ทำ และแสดงออก เพื่อแก้ปัญหาหรือสร้างสรรค์ผลงาน

4. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนหรือกลุ่ม ได้เรียนรู้จากกัน แลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ความคิดและประสบการณ์แก่กันและกันให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

5. ส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้และปฏิบัติอย่างมีขั้นตอนหรือเป็นกระบวนการหรือด้วยวิธีการของตนเอง

6. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีผลงานจากการปฏิบัติและนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้

7. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินตนเองและเพื่อน ขอมรับผู้อื่นและนำผลการประเมินไปปรับปรุงพัฒนาตนเอง

8. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีวินัยและความรับผิดชอบในการเรียนและการปฏิบัติงาน

อรรถย มูลคำ (2542 : 23, อ้างอิงจาก ศูนย์พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน สปช., 2541) กล่าวถึงตัวบ่งชี้การเรียนของนักเรียน 9 ข้อ เป็นตัวกำหนดว่าเมื่อใดก็ตามที่มีตัวบ่งชี้เหล่านี้เกิดขึ้นแล้ว เมื่อนั้นได้เกิดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งมีดังนี้

1. นักเรียนมีประสบการณ์ตรง สัมพันธ์กับกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. นักเรียนฝึกปฏิบัติงานค้นพบความถนัดและวิธีการของตน
3. นักเรียนทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม
4. นักเรียนฝึกคิดอย่างหลากหลายและสร้างสรรค์จินตนาการ ตลอดจนได้แสดงออก

อย่างชัดเจนและมีเหตุผล

5. นักเรียนได้รับการเสริมแรงให้ค้นหาคำตอบ แก้ปัญหา ทั้งด้วยตนเองและร่วมด้วยช่วยกัน

6. นักเรียนได้ฝึกค้น รวบรวมข้อมูลและสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง

7. นักเรียนเลือกทำกิจกรรมตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจ

ของตนเองอย่างมีความสุข

8. นักเรียนฝึกตนเองให้มีวินัย และรับผิดชอบในการทำงาน

9. นักเรียนฝึกประเมิน ปรับปรุงตนเอง และยอมรับผู้อื่น ตลอดจนสนใจใฝ่หาความรู้อย่างต่อเนื่อง

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ เป็นการหาแนวทางการปฏิบัติงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ โดยได้ปรับประยุกต์การศึกษาโดยใช้รูปแบบตามแนวทางการพัฒนาตามแผนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ Action Research ซึ่งพัฒนารูปแบบการวิจัยโดย Kemmis and McTraggart (อ้างถึงใน ยาใจ พงษ์บริบูรณ์, 2537) โดยดำเนินการตามวงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ดังนี้

1. ขั้นวางแผนการปฏิบัติ (Plan) ดำเนินการดังนี้

1.1 กำหนดคณะทำงานผู้ร่วมกิจกรรมและพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่ประกอบด้วยผู้ศึกษาและผู้ร่วมศึกษาซึ่งเป็นผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนศึกษานิเทศก์ เพื่อร่วมกันวิเคราะห์สภาพภารกิจ ที่สอดคล้องกับการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้

1.2 ศึกษาค้นคว้าเอกสาร วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการวางแผนการดำเนินงานพัฒนาพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้

1.3 วางแผนการดำเนินงานพัฒนา ศักยภาพการปฏิบัติงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ ได้แก่ การสำรวจข้อมูลเบื้องต้น การปรับแนวคิด การกำหนดบทบาทตามภารกิจ กิจกรรมการปฏิบัติงาน และกระบวนการพัฒนางานที่สอดคล้องกับการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้

1.4 ออกแบบการศึกษา

2. ขั้นการปฏิบัติ (Act) ผู้ศึกษาดำเนินการปฏิบัติตามแผนการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ โดยคณะผู้ศึกษาทำการสรุป ขณะปฏิบัติการ ผู้ศึกษาได้เก็บรวบรวมข้อมูลในขณะเดียวกันด้วยการสรุปประเด็นการนำเสนอผลการปฏิบัติงาน

3. ขั้นสะท้อนผลการปฏิบัติ (Refect)

นำข้อมูลที่ได้จากการสรุปประเด็นการนำเสนอผลการปฏิบัติงาน ของผู้ร่วมศึกษามาวิเคราะห์ วิเคราะห์ ร่วมกันสรุป ศึกษาถึงสิ่งที่ต้องปรับปรุงพัฒนาแก้ไข

4. ขั้นการพัฒนางาน (React) ในการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงาน ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้แล้วนำแผนที่ปรับปรุงแล้ว (Replan) ไปใช้ในวงจรต่อไป

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน และศึกษานิเทศก์ตลอดจนสนใจทั่วไป ในเขตจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดใกล้เคียง

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนและศึกษานิเทศก์ตลอดจนสนใจทั่วไป ในเขตจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดใกล้เคียงที่เข้าร่วมการประชุมปฏิบัติการ แล้วกำหนดพันธกิจ ในการพัฒนางาน ตลอดจนนำไปปฏิบัติและสรุปผลการดำเนินงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

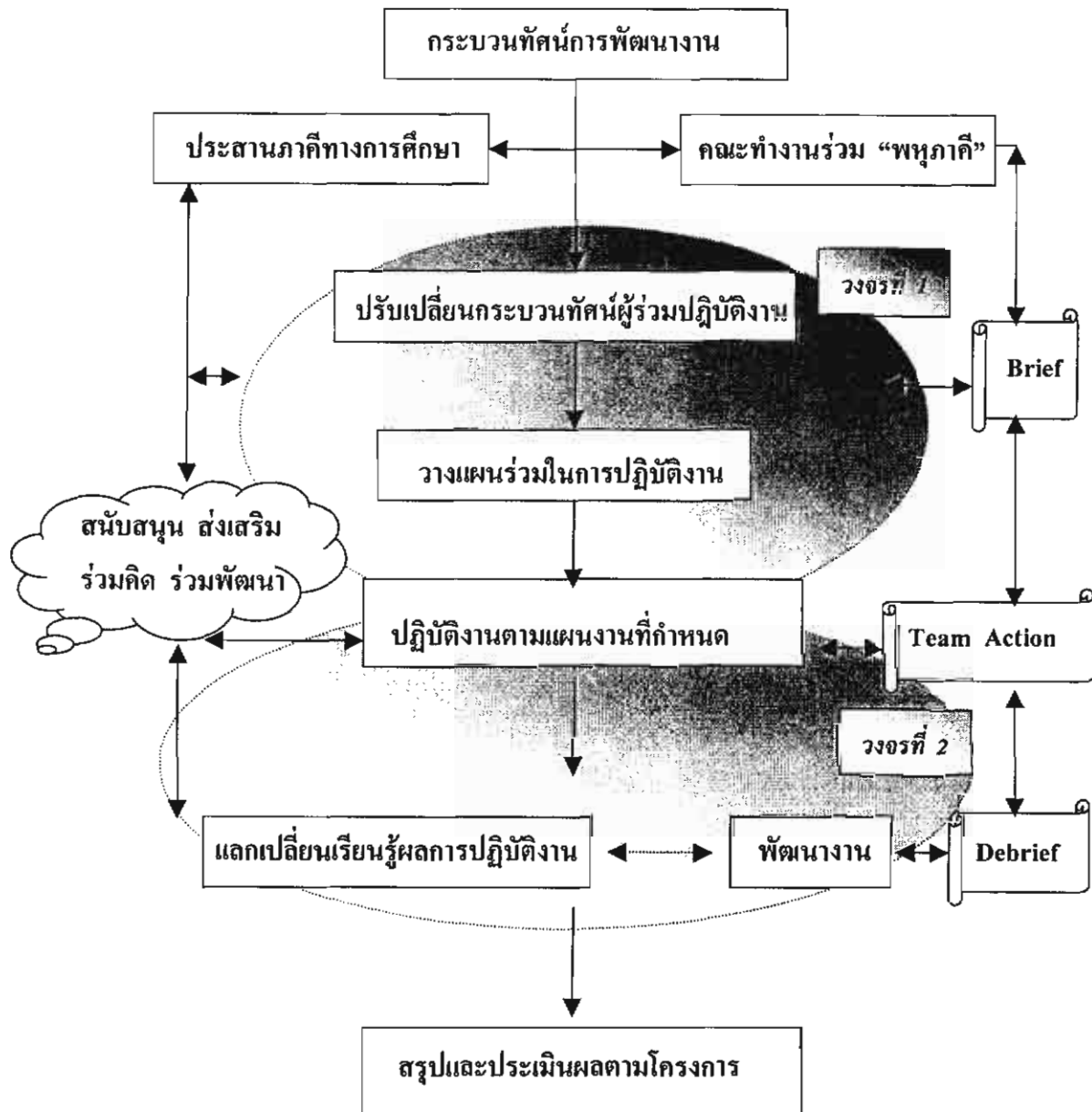
โดยใช้กระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติแล้วคณะผู้ศึกษาทำการสรุปผลจากการเสนอผลการปฏิบัติงาน

การสร้างเครื่องมือและการหาประสิทธิภาพของเครื่องมือ

การสร้างแผนการศึกษาการปฏิบัติงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ มีขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร ทฤษฎี เอกสารหลักสูตร และงานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนตามแนวทางปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้
2. สร้างแผนการศึกษา เพื่อศึกษาการการปฏิบัติงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ ตาม กำหนด
3. นำแผนการศึกษาการปฏิบัติงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น พิจารณาตรวจสอบความเหมาะสมด้านการออกแบบ และกระบวนการในการพัฒนา ตลอดจนความถูกต้อง ด้านการใช้ภาษาแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องเหมาะสม
4. การสร้างแบบสรุปผลการศึกษา
 - 4.1 กำหนดประเด็นที่จะสังเกตให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา
 - 4.2 สร้างแบบศึกษาตามประเด็นที่กำหนด
 - 4.3 นำแบบศึกษาที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบความเหมาะสม
 - 4.4 นำแบบศึกษาไปปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม

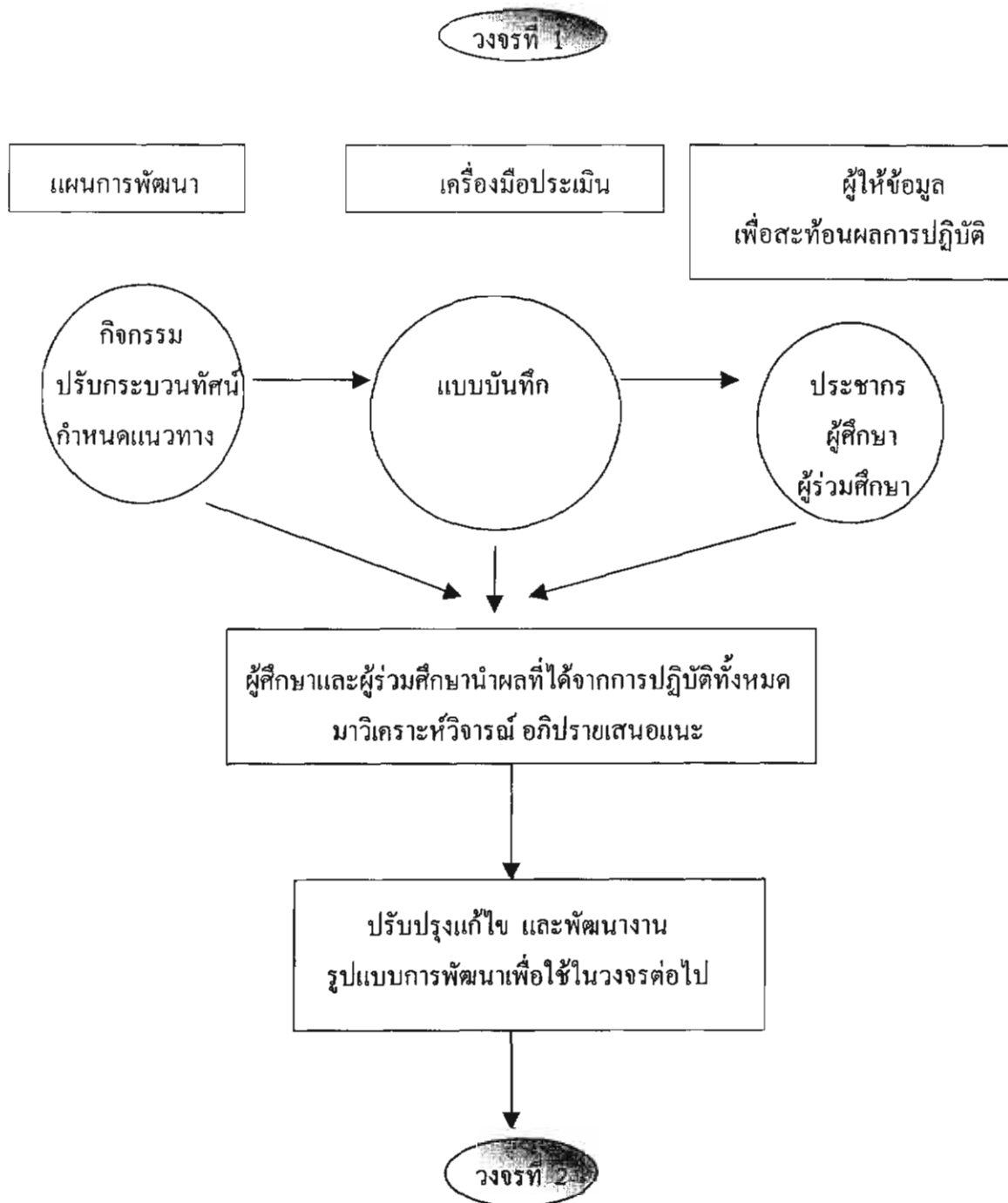
แผนภูมิที่ 1 แผนการศึกษา

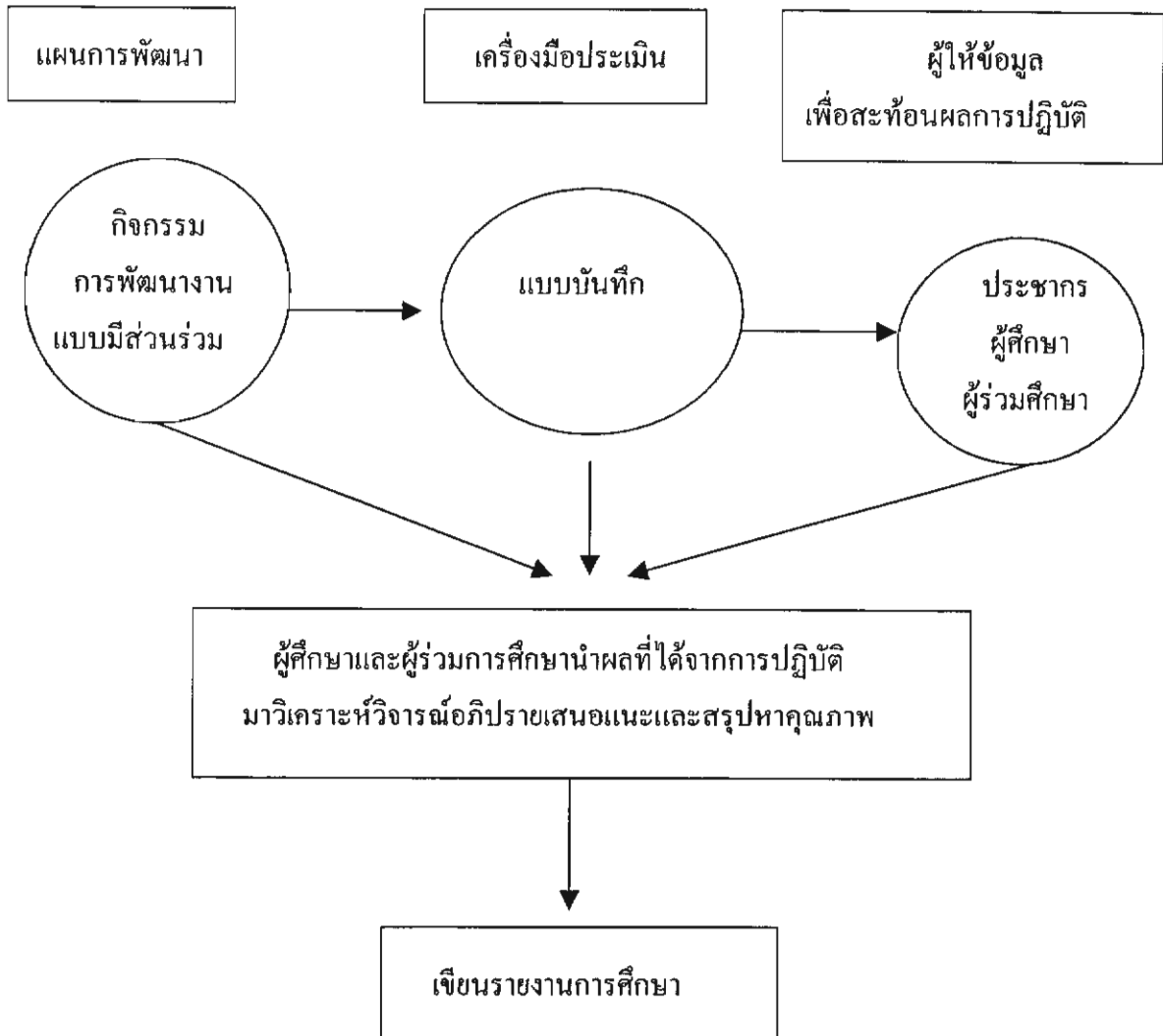
การเก็บรวบรวมข้อมูล

การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้ศึกษาดำเนินการศึกษาตามแผนภูมิที่กำหนด โดยกำหนดวงจรการศึกษาไว้ดังนี้

แผนภูมิที่ 2 การจัดเก็บรวบรวมข้อมูล

วงจรที่ 2

การวิเคราะห์ข้อมูล

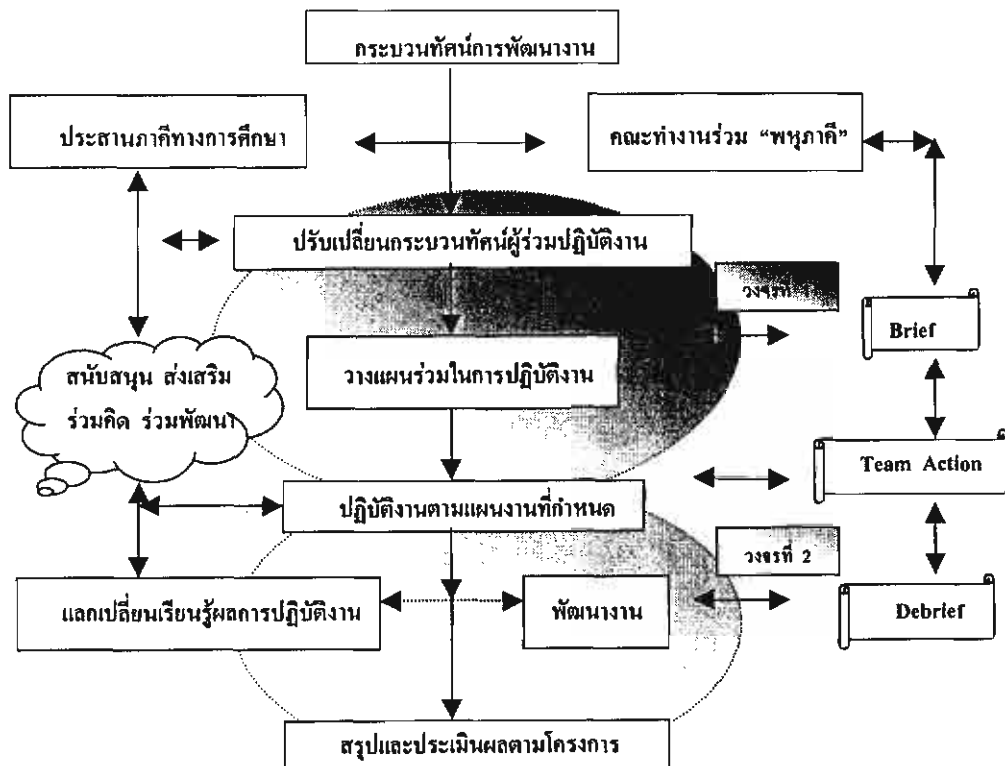
นำเอาข้อมูลที่ได้จากขั้นการสรุปผลการรายงานการนำผลปฏิบัติงานมาจัดกลุ่มตามลักษณะข้อมูล แล้วตรวจสอบความถูกต้องและเชื่อถือได้จากการประชุม หาข้อมูลเพื่อยืนยันผลสรุปและค้นหาข้อมูลสรุปเป็นระยะในแต่ละวงจร

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาแนวทางปฏิบัติงานเพื่อปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้สำหรับจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดใกล้เคียงในครั้งนี้ เพื่อหาแนวทางการบริหาร โรงเรียน แนวทางการจัดการเรียนรู้ของครู และหาแนวทางการนิเทศการศึกษาที่สอดคล้องกับการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 โดยกระบวนการวิเคราะห์ประสบการณ์ และแนวปฏิบัติงานจากกลุ่มครูเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานการบริหาร งานการสอน และงานนิเทศการศึกษา แล้วสรุปตรวจสอบและยืนยันโดยกลุ่มเครือข่ายและสถาบันการศึกษา รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับการสนับสนุน กลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาได้แก่ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และศึกษานิเทศก์ในจังหวัดเชียงใหม่และใกล้เคียง ที่เข้าร่วมเป็นเครือข่ายการปฏิรูปการศึกษา โดยมีผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

การดำเนินงานศึกษาตามแผนการศึกษา

การกระบวนทัศน์การพัฒนางานปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (Brief)

การปฏิบัติงานในขั้นตอนปฏิบัติงาน (Brief) ในแผนการศึกษาได้กำหนดรวมเอาขั้นตอน วางแผนการปฏิบัติ (Plan) และขั้นตอนของ 2. ขั้นการปฏิบัติ (Act) ด้วยกันคือ

การวางแผนปฏิบัติการ (PLAN) ดำเนินการโดย

1. คณะทำงานประสานภาคีทางการศึกษาอันได้แก่หน่วยงานทางการศึกษา องค์กรสถาบันอุดมศึกษา บุคลากรทางการศึกษา อันได้แก่

1.2 หน่วยงาน

- (1) สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอคอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่
- (2) สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
- (3) สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

1.2 สถาบันทางการศึกษา

- (1) สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยพายัพ
- (2) สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยแม่โจ้
- (3) คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- (4) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

1.3 บุคลากรทางการศึกษา

บุคลากรทางการศึกษาที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นครุต้นแบบ จาก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี ซึ่งเข้าร่วมเป็นคณะผู้ศึกษาตามโครงการและความร่วมมือจากบุคลากรของหน่วยงาน สถาบันที่ประสานงานเรียกว่าคณะทำงานร่วม “พหุภาคี” เพื่อการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้

2. วางแผนทำการศึกษาตามวงจรที่ 1 ปฏิบัติโดย

2.2 ศึกษา ค้นคว้าเอกสาร วรรณกรรม งานวิจัยและพฤติกรรมกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตามแนวทางปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้น ในการวางแผนการดำเนินงานพัฒนาพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานปฏิรูป กระบวนการเรียนรู้

2.1 วางแผนการดำเนินงานพัฒนา ศักยภาพการปฏิบัติงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ ได้แก่ การสำรวจข้อมูลเบื้องต้น การปรับแนวคิดการกำหนดบทบาทตามภาระกิจ กิจกรรมการปฏิบัติงานและกระบวนการพัฒนางานที่สอดคล้องกับการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้

2.3 เปิดรับสมัครผู้บริหารการศึกษา ครูผู้สอน คีษานินเทศก์ เครือข่ายปฏิรูปการศึกษา พร้อมจัดประชุมปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ผู้ร่วมปฏิบัติงาน และวางแผนร่วมในการปฏิบัติงาน โดยจัดประชุมเชิงปฏิบัติการที่ห้องประชุมใหญ่ (Auditorium) อาคารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอาหาร มหาวิทยาลัยพายัพ เขตแม่คาว จังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างวันที่ 5 – 7 พฤษภาคม 2543 การจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ มีการกำหนดหลักสูตรการประชุมดังนี้

(1) การปรับแนวคิด ด้านการปฏิรูปการศึกษา

โดยการรับฟังแนวคิด แนวปฏิบัติ แนวทางการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับการปฏิรูป-การศึกษาและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จาก ผู้บริหารระดับสูงของกระทรวงศึกษาธิการ อันได้แก่ ดร.สุวัฒน์ เงินฉ่ำ อธิบดีกรมสามัญศึกษา (คณะกรรมการบริหารสำนักงานปฏิรูปการศึกษา) และดร.กษมา วรวรรณ ณ อยุธยา เลขาธิการคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

(2) การปรับแนวคิดทางการปฏิบัติงาน

แนวคิดและแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 นำเสนอโดยกลุ่มครุต้นแบบ และผู้มีประสบการณ์ด้านการปฏิรูปการศึกษา โดยจัดแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม คือ กลุ่มครุคณิตศาสตร์ กลุ่มครุบูรณาการ (การสอนที่บูรณาการสาระการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้หลาย ๆ วิชาและหลายกระบวนการเข้าด้วยกัน) กลุ่มครุวิทยาศาสตร์ กลุ่มครุภาษาไทย กลุ่มบริหารและนิเทศการศึกษา ผู้ประสานการเรียนรู้ประกอบด้วย

กลุ่มครุคณิตศาสตร์ ได้แก่

1) อาจารย์ถัดดา ไหวดี (ระดับประถมศึกษา)

อาจารย์ 2 ระดับ 7 โรงเรียนบ้านจองคำ

อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2) อาจารย์นิยม ไชยวงศ์ (ระดับประถมศึกษา)

อาจารย์ 2 ระดับ 7 โรงเรียนบ้านห้วยส้มป่อย

อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

กลุ่มครุบูรณาการ ได้แก่

1) อาจารย์นิตยา เนตรศักดิ์เกษม (ระดับประถมศึกษา)

อาจารย์ 2 ระดับ 7 โรงเรียนวัดศรีบัวบาน

อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

2) อาจารย์เสาวณีย์ ไชยมงคล (ระดับประถมศึกษา)

อาจารย์ 2 ระดับ 7 โรงเรียนบ้านสันมะเค็ด

อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

กลุ่มครูวิทยาศาสตร์ ได้แก่

1) อาจารย์เพ็ญพร บัววิรัตน์เลิศ (ระดับก่อนประถมศึกษา)

อาจารย์ 2 ระดับ 7 โรงเรียนบ้านแม่ก๊ะ

อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

2) อาจารย์ทัศนีย์ พันธุ์กาหลง (ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น)

อาจารย์ 2 ระดับ 7 โรงเรียนบ้านตลาดขี้เหล็ก

อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

กลุ่มครูภาษาไทย ได้แก่

1) อาจารย์พรรัตน์ วงศ์ปิ่น (ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น)

อาจารย์ 3 ระดับ 7 โรงเรียนสันกำแพง

อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา และนิเทศการศึกษา ได้แก่

1) นายสวัสดิ์ อินแถลง

หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

2) นายบรรเจ็ด สิทธิโชค

หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

3) นายสิทธิชัย มูลเขียน

หัวหน้าการประถมศึกษากิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

4) นายปรีชา บัววิรัตน์เลิศ

หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์

สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

กระบวนการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ

การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการได้กำหนดกระบวนการจัดประชุมออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. การบรรยายพิเศษ

ในด้านหลักการ แนวคิด แนวทางปฏิบัติระดับนโยบายจากผู้บริหารระดับสูง (อธิบดี) จากสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และกรมสามัญศึกษา (ในฐานะคณะกรรมการบริหารสำนักงานปฏิรูปการศึกษา อีกตำแหน่งหนึ่ง)

2. การแบ่งกลุ่มศึกษา

สมาชิกผู้เข้าร่วมการประชุมแบ่งกลุ่มวิเคราะห์บทบาท ภารกิจ และความคาดหวัง แผนปฏิบัติ และกำหนดแนวทางการปฏิบัติตามความต้องการของผู้เข้าร่วมการประชุม โดยกลุ่มครุต้นแบบและผู้มีประสบการณ์การปฏิรูปการศึกษา โดยรูปแบบการจัดนิทรรศการ นำเสนอสื่อ นวัตกรรม การปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อให้เกิดประเด็นการวิเคราะห์

ผู้เข้าร่วมการประชุม ประกอบด้วย

ผู้จัดประชุม ได้แก่ คณะเจ้าหน้าที่ จากกลุ่มพหุภาคี จำนวน 40 คน ทำหน้าที่เป็นผู้จัดกรอบความคิด ประสานงาน ดำเนินการจัดประชุมปฏิบัติการ

ผู้เข้าร่วมการประชุม ได้แก่ คณะครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้สนใจเข้าร่วม จำนวน 253 คน จากสังกัด กองการศึกษาเทศบาล 28 คน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 139 คน สำนักงานการศึกษาเอกชน 64 คน กรมสามัญศึกษา 13 คน อุดมศึกษา 9 คน

การประสานงานและสนับสนุนการประชุม จากกลุ่มพหุภาคีเข้าร่วมดำเนินการดังนี้

1. มหาวิทยาลัยพายัพ

สนับสนุนสถานที่การประชุม ห้องปฏิบัติ เจ้าหน้าที่ทำการประสานงานการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้ และอนุญาตให้สถาบันวิจัยและพัฒนา เป็นจุดรวมประสานการจัดประชุมตลอดรวมถึงเป็นสถานที่ จัดตั้งศูนย์กลางการเรียนรู้ครูเพื่อการปฏิรูปการศึกษา ของจังหวัดเชียงใหม่และใกล้เคียง

2. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สนับสนุนด้านอาจารย์ที่ให้คำปรึกษา การดำเนินการ และเข้าร่วมจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ

3. คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏ เชียงใหม่ สนับสนุนด้านอาจารย์ที่ให้คำปรึกษา การดำเนินการ และเข้าร่วมจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ

4. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยภาค สนับสนุนด้านเจ้าหน้าที่ให้คำปรึกษา การดำเนินการ และเข้าร่วมจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ ตลอดจนสนับสนุนงบประมาณสำหรับเป็นค่าห้องประชุมและเอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ

5. กลุ่มครูต้นแบบและผู้มีประสบการณ์ด้านปฏิรูปการศึกษา สนับสนุนด้านการร่วม จัดนิทรรศการและเป็นผู้ประสานการเรียนรู้

6. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สนับสนุนเอกสารประกอบการประชุม เชิงปฏิบัติการ

สรุปประเด็นและการวางแผนของกลุ่มครูเครือข่ายจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ

จากการสรุปความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมการประชุม พบว่า

ด้านความรู้ ผู้เข้าร่วมประชุม ได้รับความรู้ ความเข้าใจ นโยบาย ทิศทางและแนวทางการดำเนินงานปฏิรูปการศึกษา จากเอกสารประกอบการประชุม วิทยากรและการเข้าร่วมกลุ่ม แลกเปลี่ยนเรียนรู้

ด้านแนวทางปฏิบัติ ผู้เข้าร่วมประชุม ได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้ประสานงาน (กลุ่มครูต้นแบบและผู้มีประสบการณ์ประจำงานการเรียนรู้) ตลอดจนสามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์เป็นแนวทางที่จะนำไปปรับใช้ในบทบาทที่ตนเองรับผิดชอบ

ด้านความพึงพอใจ ผู้เข้าร่วมการประชุม มีความพึงพอใจในกระบวนการเรียนรู้โดยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของกลุ่ม การมีส่วนร่วมวิเคราะห์ สังเคราะห์งานปฏิรูปการศึกษา และได้ตกลงที่จะรวมกลุ่มกันเพื่อประสานการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้วยกระบวนการกลุ่ม รวมถึงเสาะหาเครือข่ายที่จะพัฒนาตามศักยภาพของตนเองและกลุ่ม โดยกำหนดเป็นแผนการปฏิบัติงานและพันธกิจของกลุ่มที่จะพัฒนาการปฏิรูปการศึกษา ดังต่อไปนี้

แผนการปฏิบัติงานและพันธกิจการนำไปปรับใช้ในสถานศึกษา

1. แนวการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
2. แนวทางการบริหารและนิเทศการศึกษาที่เน้นผู้ปฏิบัติเป็นสำคัญ
3. การใช้สิ่งแวดล้อมเป็นสื่อการเรียนรู้
4. การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ก่อนจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียน
5. การบริหารงานและนิเทศการศึกษาที่เน้นมาตรฐานการศึกษา
6. การจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ
7. การร่วมมือกับเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษาโดยการแบ่งปันและช่วยเหลือกัน

พันธกิจด้านการพัฒนาเพื่อเข้าสู่กระบวนการปฏิรูปการศึกษาที่ต่อเนื่อง แบ่งออกเป็น

1. ด้านหลักการทำงานในหน้าที่ครู (ตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษา – มัธยมศึกษาตอนต้น)

1.1 การจัดทำแผนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

1.2 การจัดทำแฟ้มสะสมงาน

1.3 การวิจัยในชั้นเรียน

1.4 การจัดทำผลงานทางวิชาการ

2. ด้านเทคนิควิธีจัดประสบการณ์การเรียนรู้

2.1 เทคนิคการสอนที่สอดคล้องกับหลักการเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (26 วิธี)

2.2 เทคนิคการใช้คำถาม

2.3 เทคนิคการจัดเก็บข้อมูลนักเรียน

3. วิธีการที่ครูต้องการรับการพัฒนา

3.1 การพัฒนาเชิงระบบ

โดยการจัดประชุม สัมมนา ศึกษาดูงาน จัดกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยองค์กร สถาบัน หน่วยงาน ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานและรับผิดชอบดำเนินการ และสมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน

3.2 การพัฒนานอกระบบ

โดยการจัดกลุ่มสนใจ และตามลักษณะงานรับผิดชอบ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เยี่ยมเยือนให้ความช่วยเหลือ โดยกลุ่มเป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงาน องค์กร สถาบัน เครือข่าย ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตามศักยภาพของกลุ่ม โดยสมาชิกที่เข้ารับการพัฒนามีส่วนร่วมในค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น

3.3 การพัฒนาตามอัธยาศัย

โดยการจัดเอกสาร สื่อ แผ่นพับ สิ่งพิมพ์ วารสาร และสื่อต่างๆ เผยแพร่ผ่านเวทีการเรียนรู้ของกลุ่ม เพื่อการพัฒนาตามแนวคิด (ตามความสนใจของสมาชิกกลุ่ม) โดยใช้กลุ่มเครือข่ายเดิมที่มีอยู่ หรือที่ ศูนย์กลางการเรียนรู้ครูที่สถาบันวิจัย มหาวิทยาลัยพายัพ ศูนย์กลางการเรียนรู้เพื่อการปฏิรูปการศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอคอยสะแก และ หรือแหล่งกลางที่ครู สมาชิก กลุ่ม จะเข้าไปศึกษาค้นคว้าได้ตามความสะดวก

4. ตัวแทนของกลุ่ม ได้มีการเลือกผู้แทนกลุ่ม ทำหน้าที่ประสานงานกับสมาชิก กลุ่ม-
เครือข่ายการพัฒนาครู ได้แก่

4.1 กลุ่มก่อนระดับประถมศึกษา ได้แก่

นางวณิดา ดวงใจ อาจารย์ 2 ระดับ 7 โรงเรียนบ้านเชียงดาว
อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

โดยมี อาจารย์เพียงพร บัววิรัตน์เลิศ อาจารย์ 2 ระดับ 7

โรงเรียนบ้านแม่ก๊ะ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นที่ปรึกษา

4.2 กลุ่มบูรณาการ ได้แก่

ระดับประถมศึกษา

นายปราโมทย์ อุปถัมภ์ อาจารย์ 2 ระดับ 7

โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ อำเภอแม่เมาะ

และนางพวงทรัพย์ สุนทรา โรงเรียนบ้านสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

โดยมี อาจารย์นิศยา เนตรศักดิ์เกษม อาจารย์ 2 ระดับ 7

โรงเรียนวัดศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เป็นที่ปรึกษา

ระดับมัธยมศึกษา

นางพรรณา จตุรพานิชย์ อาจารย์ 2 ระดับ 7

โรงเรียนกาวิละวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่

โดยมี อาจารย์เสาวนีย์ ชัยมงคล อาจารย์ 2 ระดับ 7

โรงเรียนบ้านสันมะเต็ด อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงใหม่ เป็นที่ปรึกษา

4.3 กลุ่มวิทยาศาสตร์ ได้แก่

นายชูชาติ บุญยัง หัวหน้าฝ่ายวิชาการ (ประถมศึกษา)

โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่

โดยมี อาจารย์ทัศนีย์ พันธุ์กาหลง อาจารย์ 2 ระดับ 7

โรงเรียนบ้านตลาดชัยเหล็ก อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นที่ปรึกษา

4.4 กลุ่มภาษาไทย ได้แก่

นางอำภา ถ้ำลือ อาจารย์ 2 ระดับ 7

โรงเรียนบ้านแม่ฮ้อยเงิน อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

โดยมี อาจารย์พรรัตน์ วงศ์ปิ่น อาจารย์ 3 ระดับ 7

โรงเรียนบ้านสันกำแพง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นที่ปรึกษา

4.5 กลุ่มคณิตศาสตร์ ได้แก่

นางจงจิต พัฒนศิลป์ อาจารย์ 2 ระดับ 7 โรงเรียนสันกำแพง

อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

โดยมี อาจารย์ลัดดา ไหวดี อาจารย์ 2 ระดับ 7 โรงเรียนบ้านจองคำ

อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน และอาจารย์นิยม ไชยวงศ์

อาจารย์ 2 ระดับ 7 โรงเรียนบ้านห้วยส้มป่อย อำเภอจอมทอง

จังหวัดเชียงใหม่ เป็นที่ปรึกษา

4.6 กลุ่มการบริหารและนิเทศการศึกษา ได้แก่

ระดับประถมศึกษา

ว่าที่ร้อยตรีบุญเลี้ยว หินศรีสุวรรณ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหลวงเหนือ

อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

ระดับมัธยมศึกษา

อาจารย์สมศักดิ์ หมอกบุญเรือง หัวหน้างานวิชาการโรงเรียนมงฟอร์ต

วิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่

โดยมี อาจารย์สวัสดี อินแถลง หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอสันกำแพง

จังหวัดเชียงใหม่ อาจารย์บรรเจิด สิริโชค หัวหน้าการประถมศึกษา

อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ และอาจารย์สิทธิชัย เขียนนอก

หัวหน้าการประถมศึกษากิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ เป็นที่ปรึกษา

ข้อสังเกตการประชุมเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้

มีครูจำนวนหนึ่งได้ยื่นความจำนงค์ที่จะเปลี่ยนเส้นทางชีวิตราชการ เพราะได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ตาม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ที่ผิดพลาด เห็นว่าเป็นสิ่งน่ากลัว กลัวถูกลงโทษ (เพราะเป็นการสอนโดยมีกฎหมายบังคับ) เกิดความสับสน เหนื่อยยาก ผู้บริหารไม่เข้าใจ ผู้บริหารต้องการภาพสำเร็จของการปฏิบัติ ต้องการรูปแบบ การปฏิบัติ แต่ขาดการสนับสนุนและส่งเสริมอย่างเป็นระบบ ขาดความเข้าใจในหลักการ ให้สังคมมีส่วนร่วม และเห็นว่าการรายงานต่อชุมชนเป็นภาระที่ไม่เป็นประโยชน์เพราะชุมชน ยังขาดความพร้อม

ภายหลังการเข้าร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติการครูได้แนวทางที่สังเคราะห์แล้วนำไปลอง- ปรับใช้และชะลอการเข้าสู่โครงการเปลี่ยนเส้นทางชีวิตข้าราชการออกไปก่อน

แนวทางการพัฒนาการปฏิบัติงานของกลุ่มเครือข่าย ซึ่งได้แนวทางการดำเนินการต่อไป ทางคณะกรรมการต้องการจัดประชุมผู้แทนสมาชิก ตรวจสอบ ยืนยัน ปรับแก้พันธกิจ (หลังจากการนำไปปรับใช้ในสถานศึกษาของตนเองระยะหนึ่ง) แล้วกำหนดแผนงาน แนวทางการปฏิบัติงานของกลุ่ม สมาชิก รวมถึงกระบวนการติดตามศึกษา ให้คำแนะนำ ประสานความสะดวกในการปฏิบัติงานต่อไป

การนำไปสู่การปฏิบัติ (Action)

กลุ่มเครือข่ายได้นำเอาแผนการปฏิบัติงานตามแนวทางปฏิรูปการเรียนรู้ไปสู่ปฏิบัติในหน้าที่ที่รับผิดชอบ แล้วนำผลมาจัดประชุมกลุ่ม โดยคณะผู้ศึกษาทำหน้าที่ประสานงานและติดตามผลโดย

1. ร่วมประชุมกลุ่มย่อยกับคณะครูที่ศูนย์กลางการเรียนรู้ครูทั้งส่วนของสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยพายัพ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอคอยสะเกิด และสถานที่ทำงานของครูกลุ่มต่าง ๆ

2. จัดประชุมผู้แทนครูเพื่อเป็นการทบทวน ทดสอบความมั่นใจในกระบวนการปฏิบัติงาน และพันธกิจที่ต้องการปฏิบัติ พบว่า

- 1) ครูมีความมั่นใจและยืนยันการปฏิบัติงานตามพันธกิจที่ให้ไว้

- 2) ครูมีการจัดทำแผนการพัฒนาแนวทางปฏิบัติงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้

จากการติดตามผลพบว่า กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มครู และศึกษานิเทศก์ พึงพอใจในการปฏิบัติงานตามที่วางแผน และมีประเด็นคำถามที่น่าสนใจและต้องการพัฒนาดังนี้

1. กลุ่มครูเครือข่ายเห็นว่าการปฏิบัติงานตามแนวทางปฏิรูปการเรียนรู้ ที่สำคัญได้แก่

- 1.1 การจัดทำแผนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพราะแผนการเรียนรู้เป็นเครื่องมือ และเป็นศาสตร์สำคัญที่จะทำให้ครูสอนได้ถูกต้องตามแนวทางดังกล่าว โดยเฉพาะการจัดทำแผนแบบบูรณาการ การจัดทำแผนการเรียนรู้แบบโครงการและการจัดทำแผนการเรียนรู้แบบรายวิชา

- 1.2 การพัฒนาเทคนิคการสอนจะทำให้ครูสามารถจัดการเรียนรู้ตามกระบวนการปฏิรูปการเรียนรู้ ได้แก่ เทคนิคการสอนแบบต่าง ๆ การวิจัยในชั้นเรียน

- 1.3 กลุ่มครูเครือข่ายต้องการพัฒนาทักษะการจัดการเรียนรู้ตามข้อ 1.1 - 1.2 ตลอดจนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวทีวิชาการเพื่อตรวจสอบและพัฒนางาน

คณะผู้ศึกษา ได้จัดประชุมเชิงปฏิบัติการพัฒนาการเขียนแผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (12 – 14 สิงหาคม 2543) ให้กับครูเครือข่าย จำนวน 150 คน โดยประสานความร่วมมือกับคณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ตลอดจนนำตัวแทนกลุ่มครูเครือข่ายเข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มปฏิรูปที่จังหวัดเชียงราย (7-11 กันยายน 2543) จังหวัดแพร่ (16- 17 กันยายน 2543) จังหวัดลำพูน (30 กันยายน – 1 ตุลาคม 2543) ติดตามการนำเสนอแนวคิดการปฏิรูปที่จังหวัดอุรุษยา (24-29 พฤศจิกายน 2543) ประชุมเชิงปฏิบัติการพัฒนากระบวนการวิจัยในชั้นเรียน (11 มกราคม 2544)

2. กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษาและศึกษานิเทศก์

2.1 ต้องการรวมกลุ่มเสวนา พัฒนาความรู้ความเข้าใจในกระบวนการดำเนินงานจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่สอดคล้องสัมพันธ์กันทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย ที่พระราชบัญญัติการศึกษาพุทธศักราช 2542 กำหนด

2.2 ต้องการทดลองนำร่องปฏิบัติ โดยเฉพาะการกำหนดเกณฑ์การประเมินมาตรฐาน และตัวชี้วัดต่าง ๆ

2.3 ต้องการความชัดเจนในนโยบาย และแนวทางปฏิบัติ

2.4 ต้องการศึกษาดูงาน

โดยมีความเห็นว่าการบริหารจัดการที่ถูกต้องเหมาะสม ต้องมีความชัดเจนในนโยบาย ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง จึงจะนำไปสู่การกำหนดวิสัยทัศน์ และยุทธศาสตร์การทำงาน ตลอดจนแผนการทำงานที่ดีได้ทาง โครงการจึงดำเนินการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติให้ครูที่เข้าร่วมการประชุมจึงเป็นเครือข่ายการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้เพิ่มเติม โดยจัดกลุ่มครูดังกล่าวไว้เป็นสมาชิกเครือข่ายสมทบ และเรียนรู้การปฏิบัติงานร่วมกันต่อไป

ขั้นตอนการสะท้อนผลงาน (Debrief)

ในระหว่างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนางาน กลุ่มผู้ดำเนินโครงการ ได้ประสานงานจัดกิจกรรมการพัฒนา เติบโต และติดตามผลการดำเนินงานปฏิบัติตามแนวทางปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ โดยให้กลุ่มผู้ร่วมพัฒนางาน ดังนี้

1. จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเขียนแผนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

พบว่า ความสำคัญอันดับแรกของครูผู้สอน ได้แก่ การเขียนแผนการเรียนรู้ กลุ่มครูส่วนใหญ่ที่เริ่มวางแผนการเรียนรู้ได้อย่างถูกต้องจะทำให้จัดกิจกรรมได้อย่างเหมาะสม ถูกต้อง และเป็นระบบ สามารถสอนอย่างได้ผล ตลอดจนนำไปสู่การรวบรวมงาน เพื่อการประเมิน

ผลอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงสามารถที่จะขยายงานไปสู่การทำวิจัยในชั้นเรียนได้เป็นอย่างดี การเขียนแผนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีความจำเป็นที่ต้องอาศัยผู้มีความเชี่ยวชาญ ทั้งด้านรูปแบบการเขียน ตลอดจนใช้เทคนิควิธีการสอนอย่างหลากหลายและไม่ควรกำหนดกรอบรูปแบบวิธีการเขียนแผนการสอนไว้ตายตัว ควรจัดทำแบบยืดหยุ่นได้ตามพื้นฐานความต้องการของแต่ละพื้นที่การปฏิบัติ โดยมีเป้าหมายหลักที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตลอดจนควรให้ครูได้มีความเข้าใจและมองเห็นภาพสุดท้ายของ “เน้นเด็กเป็นสำคัญ” ก่อนกำหนดกิจกรรมการสอน

2. ประสานงานเครือข่าย (กลุ่มจังหวัดลำปาง แพร่ แม่ฮ่องสอน)

พบว่า พื้นฐานความคิด ความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ และความต้องการของกลุ่มครูมีความแตกต่างกัน ซึ่งพอจะสรุปจุดประสงค์ในการร่วมเครือข่ายครู ดังนี้คือ ต้องการพัฒนาตนเองด้านการจัดการศึกษา ต้องการเผยแพร่งาน ต้องการพัฒนาวิชาชีพ และต้องการรักษาสถานภาพของตนเองตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ตามลำดับ พฤติกรรมการรวมกลุ่มและเชื่อมโยงเครือข่าย จึงเป็นไปตามประเด็นความต้องการพื้นฐานดังกล่าว

3. กลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตามพันธกิจ (จากการประชุม)

พบว่า การรวมกลุ่มตามลักษณะงานในบทบาทหน้าที่ มีผู้ประสานงานการพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นำไปสู่การพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วและสอดคล้องกับแนวทางปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้เพราะได้เห็นตัวอย่างและรูปแบบที่เป็นรูปธรรม ครูส่วนใหญ่จะใช้วิธีการปรับใช้จากหลากหลายรูปแบบจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งจะสามารถนำไปใช้ได้ผลมากที่สุด รองลงมาเป็นการนำไปใช้เป็นแบบอย่างในการจัดตามตัวอย่างตามลำดับ

4. การประชุมแลกเปลี่ยนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทางการศึกษา

พบว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทางการศึกษา ตั้งแต่ผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียทางการศึกษา อันได้แก่หน่วยงานทางการศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้เกี่ยวข้องอื่น ยังมีความเข้าใจไม่ตรงกันในบทบาทการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งควรที่จะหาทางร่วมคิด ร่วมพิจารณา วางแผนร่วมกันในการจัดการศึกษา ซึ่งเป็นกระบวนการที่ต้องใช้ความละเอียดรอบคอบและระมัดระวังเป็นอย่างมาก

5. ติดตามการเคลื่อนไหวกลุ่มผู้บริหารที่ต้องการความชัดเจนในการพัฒนางาน

พบว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้าง ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้และด้านสถานะภาพของครู ยังไม่มีความชัดเจน